

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการวิจัยครั้งนี้มาจากกล่าวได้ว่ามีอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. การเล็งเห็นความจำเป็นในการพัฒนาทางการเมือง (Political Development) ของประเทศไทย
2. ความพยายามที่จะแสวงหาวิธีการหรือแนวทางที่จะช่วยในการพัฒนาทางการเมืองของไทย โดยมุ่งเป็นที่พิจารณาปัจจัยด้านการสื่อสาร (Communication) เป็นสำคัญ
3. ความตั้งใจที่จะศึกษาในขอบเขตของสาขาวิชาวิทยาศาสตร์พัฒนาการหรือการสื่อสารพัฒนาการ (Development Communication) อย่างเช่นแบบ Empirical Study เพื่อให้มีข้อมูลและหลักฐานอ้างอิงในคานานี้มากยิ่งขึ้น

ในประการแรกนั้น เราทุกคนย่อมจะทราบกันดีอยู่แล้วว่า ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Democracy) มั่งคั่งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช เมื่อปี พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันนี้ได้ 48 ปี แต่ในความเป็นจริงแล้ว การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่จะต้องมีประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริงนั้น ยังไม่อาจประสบผลสำเร็จแต่อย่างใด เมื่อพิจารณา

ตามความหมายของคำว่าประชาธิปไตย¹ ก็จะเห็นได้จากสภาพของประชาธิปไตยที่ค่อนข้างด้อยคลุกคลานอยู่เสมอ โดยมีการกบฏ ปฏิวัติรัฐประหารและกบฏยึดอำนาจโดยกำลังทหาร เพื่อล้มเลิกระบอบประชาธิปไตยอยู่เนือง ๆ² สลับกับการแสดงความพยายามที่จะให้มีการเลือกตั้งโดยประชาชน การจัดตั้งพรรคการเมือง ฯลฯ กล่าวได้ว่า นับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 48 ปีนั้น มีการปฏิวัติรัฐประหาร 13 ครั้ง และตลอดระยะเวลาในประเทศไทยต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของทหารเป็นเวลาถึง 37 ปี³ สรุปได้ว่าประเทศไทยยังไม่ประสบผลในการพัฒนาทางการเมือง ซึ่งก็คือ การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยแต่อย่างใดเลย ทำให้เป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาหาสาเหตุ และวิถีทางที่จะแก้ไขหรือช่วยในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยเป็นไปได้อย่างเหมาะสม ในเรื่องนี้ได้มีนักวิชาการได้พยายาม

¹ หมายเหตุ ความหมายของคำว่า ประชาธิปไตย นั้นตาม Webster Dictionary ทั่วไป 2 ประการ คือ 1. เป็นการปกครอง (รัฐบาล) โดยประชาชนซึ่งปกครองโดยต่อมกติกส่วนใหญ่ 2. เป็นรูปแบบของรัฐบาลซึ่งประชาชนเป็นผู้ให้อำนาจและใช้อำนาจสูงสุดทั้งโดยทางตรงหรือทางอ้อม นอกจากนี้นักรัฐศาสตร์ยังถือว่า ประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิต (Way of Life) ซึ่งเป็นเรื่องของอุดมการณ์ ทศนคติ อันเป็นแนวทางในการแสดงออกถึงพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม (ดู : กระมล ทองธรรมชาติ, การเมืองและการปกครอง, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2513) หน้า 76.

² เสน่ห์ จามริก, "การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม" วารสารธรรมศาสตร์ 3 (พฤษภาคม, 2517): 163.

³ สมบัติ ชำรงชัยวงศ์, "วัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำกลุ่มเกษตรกรในภาคกลาง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521) หน้า 2.

อธิบายวิเคราะห์ถึงสาเหตุในหลาย ๆ ด้าน เช่น ทางคานระบบพรรคการเมือง และสถาบัน
 รัฐสภา¹ เป็นต้น แต่เนื่องจากว่า ระบบประชาธิปไตย นั้น ให้ความสำคัญกับประชาชนเป็น
 อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ถือว่า เป็นวิถีชีวิต (Way of Life) จึงเป็นเหตุผล
 อันดีที่จะพิจารณาดังปัญหาของระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย ที่มีประชาชนซึ่งเป็นคนส่วน
 ใหญ่ของประเทศ และเป็นกลไกอันสำคัญของการเมือง เราจะเห็นได้ว่า ประชาชน
 คนไทยส่วนใหญ่มีได้มีแบบอย่างของการดำรงชีวิต แบบประชาธิปไตยมาแต่เดิม เพราะลักษณะ
 ของสังคมเป็นแบบดั้งเดิม (Traditional) และระบอบการปกครองเป็นแบบสมบูรณา
 ญาสิทธิราช จนเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองก็มีใช้ เป็นความต้องการของคนส่วนใหญ่ และจาก
 นั้นเป็นต้นมาประชาธิปไตยก็เข้าคานตอนอยู่ เสมอคงกลาวแล้ว ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ไม่ได้มีโอกาส
 ที่จะคุ้นเคยกับวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตยต่อมาจนปัจจุบัน อันเป็นเหตุให้คนไทยส่วนใหญ่
 ไม่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย² ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยของไทย
 เป็นไปได้โดยยาก ทั้งนี้เพราะในบรรดาปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชา
 ธิปไตยนั้น จะต้องมีความจริงของวัฒนธรรมทางการเมืองของคนส่วนใหญ่ในสังคม³ และ
 วัฒนธรรมทางการเมืองที่จะเป็นปัจจัยช่วยธำรงรักษาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยได้

---

¹ กระมล ทองธรรมชาติ, รัฐสภาในระบอบการปกครองของไทย (กรุงเทพ, โรงพิมพ์สมาคมสังคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, 2512) หน้า

² สมศักดิ์ สัจฉิมพันธ์, "นิสิตนักศึกษากับวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, แผนกวิชาการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519) หน้า 30-49.

³ ทัศนพันธ์ นาคะตะ, "การพัฒนาทางการเมือง: บทวิเคราะห์และสำรวจเอกสารทางวิชาการ, พัฒนบริหารศาสตร์, 14 (มกราคม, 2516): 79-90.

นั้น ต้องเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย¹ เหมือนเช่นที่มีการยอมรับกันไม่น้อยว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อเมริกา มีระบบประชาธิปไตยอยู่ได้ เพราะคนอเมริกันมีความเชื่อมั่นในระบบนี้ มีบุคคลที่เป็นประชาธิปไตย มีวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นประชาธิปไตย² ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า หากจะพัฒนาการเมือง คือ ระบบประชาธิปไตยของเราแล้ว สิ่งที่สำคัญก็คือการพัฒนาเกี่ยวกับความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ ตลอดจนพฤติกรรมของคนไทยส่วนใหญ่ให้เอื้ออำนวยต่อระบบประชาธิปไตย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ปลูกฝังให้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย³นั่นเอง

เมื่อพิจารณาเห็นว่า การพัฒนาการเมืองระบบประชาธิปไตยของไทยควรจะเน้นที่การทำให้คนไทยมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแล้ว จึงนำมาสู่ปัญหาประการที่สองที่ว่าควรจะใช้แนวทางใดเพื่อดำเนินไปสู่การนั้น ซึ่งการวิจัยนี้เห็นว่าแนวความคิดเรื่องกระบวนการสังคมประภคิตทางการเมือง (Political Socialization) คือ คำตอบที่ดียิ่งสำหรับปัญหานี้ เพราะเป็นกระบวนการที่นำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน⁴ ซึ่ง

¹พลศักดิ์ จิตรไกรศิริ, "วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย: รายงานการวิจัยในอดีต", วารสารธรรมศาสตร์ 7 (มกราคม-มีนาคม 2521): 31.

²สุจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย", วรรณ-ไวทยากร: รัฐศาสตร์, หน้า 9-10, กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514.

³พลศักดิ์ จิตรไกรศิริ, วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย: รายงานการวิจัยในอดีต, วารสารธรรมศาสตร์ 7 (มกราคม-มีนาคม 2521): 31.

⁴ Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr., Comparative Politics. A Developmental Approach, (Boston: Little Brown, 1966) pp. 64-72.

หมายถึงว่า เป็นกระบวนการที่จะทำให้พลเมืองของประเทศมีความรู้ เรื่องการเมืองการปกครอง
 ของประเทศ ก่อให้เกิดความรู้สึก ใกล้ชิด ชอบพอ เกลียคซัง หรือนั่งเฉยต่อการเมือง¹ กระบวนการ
 นี้จะสร้างและคอย ๆ พัฒนาเปลี่ยนแปลงแนวโน้ม ทักษะ ค่านิยมและความเชื่อถือของ
 บุคคลตั้งแต่ในวัยเด็ก เมื่อเริ่มก้าวเข้ามาสัมผัสกับในสังคมกระทั่งเจริญวัย² คือบุคคลจะเรียน
 รู้ถึงสิ่งที่ทอดทอดทางสังคมจากสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ครอบครัว และต่อเนื่อง
 มาในสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันศาสนา โรงเรียน กลุ่มทำงาน (Work Group) สมาคม
 อาสาสมัคร สื่อมวลชน พรรคการเมือง หรือสถาบันต่าง ๆ ของรัฐบาล³ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า
 บุคคลใดจะมีกระบวนการสังคมประเภทการเมืองเกิดขึ้นได้ จะต้องได้รับการถ่ายทอดมาน
 จากกลาง อีกทีหนึ่ง นั่นคือ เอเจนต์หรือตัวแทน (Agents or Socializers) ซึ่งแยก
 ได้เป็นหลายประเภท เช่น ตัวแทนที่เป็นบุคคลที่มีการติดต่อกันอย่างใกล้ชิด คือ ครอบครัว
 เช่น พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ตัวแทนที่เป็นสถาบัน (Institutional) เช่น โรงเรียน
สถาบันการศึกษาชั้นสูง สถาบันกองทัพ พรรคการเมืองหรือสถาบันสื่อมวลชนต่าง ๆ⁴

¹ สุจิต บุญบงการ, นิตินักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย, วรรณไวทยา-
 กร: รัฐศาสตร์, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 10.

² อุนนี ยัตรานนท์ "แนวทางการศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการ Political
 Socialization" รัฐศาสตร์ 9 (มกราคม-มีนาคม 2517): 8.

³ Victor H. Wisemen, Politics in Every Day Life.
 (Oxford: Black Well, 1966), p.64.

⁴ วิสวัธ โปธิแทน, "การให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อการมีส่วนร่วมในทางการเมือง
 อย่างมีประสิทธิภาพ," รัฐศาสตร์ 3 (สิงหาคม 2519): 51-52.

จะเห็นได้ว่า กระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง นั้น เป็นไปโดยเป็นขั้นตอน เป็นกระบวนการ (Process) ซึ่งจะเกิดขึ้นและต่อเนื่องกันไปเรื่อยในชีวิตของบุคคล จึงย่อมจะมีผล (Effect) ต่อการปลูกฝังและพัฒนาระบบความเชื่อถือ ความคิด และค่านิยมของประชาชนในทางที่ถูกต้อง ซึ่งหมายถึงการที่อาจใช้กำหนดรูปแบบของวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนให้เอื้ออำนวยต่อการระบอบประชาธิปไตย โดยการวางแผนอย่างเหมาะสม ซึ่งการพัฒนาการระบอบประชาธิปไตยอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเน้นกระบวนการสังคมนิยมทางการเมืองนั้นจะเป็นการปูพื้นฐานที่มั่นคงและถาวรมากกว่าการที่จะเร่งรัดพัฒนาในช่วงเวลาอันสั้น¹

สำหรับสาเหตุประการที่สองที่ทำให้เกิดการวิจัยนี้ขึ้น เมื่อยอมรับว่า กระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง (Political Socialization Process) นั้นสิ่งที่ควรสนใจศึกษาเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย และพิจารณาถึงลักษณะความเป็นไปของกระบวนการนี้แล้วจะพบว่า กระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง นั้น จะเกิดขึ้นและดำเนินไปได้โดยการถ่ายทอดการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองผ่านตัวกลาง ซึ่งเรียกว่า ตัวแทน เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา พรรคการเมือง และสื่อมวลชนต่าง ๆ นั้นเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ กระบวนการสังคมนิยมทางการเมืองจะดำเนินไปโดยมีตัวแทนต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย และในปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ อาจมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อความเป็นไปของกระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง ในระดับที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเป็นขอบข่ายที่กว้างขวางมาก และการศึกษากระบวนการสังคมนิยมทางการเมืองในประเทศไทย เท่าที่ผานมานั้น ส่วนใหญ่

¹บุญเลิศ ศุกคิลก, "สื่อมวลชน: พลังแฝงในการพัฒนาการเมืองที่ถูกกลืม", วารสารธรรมศาสตร์ 8 (ตุลาคม-ธันวาคม 2521): 45.

จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ ทัศนหรือปัจจัยทางการศึกษาหรือสถาบันการศึกษา¹

ดังนั้น เพื่อให้ขอบเขตของการศึกษาแคบลงสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการค้นหาแนวทางที่จะใช้การสื่อสารเพื่อช่วยในการพัฒนาประเทศอย่างจริงจัง และมีหลักฐานข้อมูลชัดเจน เนื่องจากในประเทศไทยยังขาดการวิจัยในด้านนี้อยู่มาก² การวิจัยนี้จึงมุ่ง เป็นที่ปัจจัยการสื่อสารเป็นสำคัญ โดยเชื่อว่า การสื่อสาร ซึ่งหมายถึง การที่มนุษย์ติดต่อส่งข่าวสารข้อเท็จจริง ความ

1 โปรตครายละเอียดใน Thinapan Nakata, "A Study of Political Culture and Socialization of College Students," The Problems of Democracy in Thailand, (Bangkok: Praepittaya, 1975) ทรศณีย์ ปัจจุสานนท์, "การ เรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520) Suchit Bunbongkarn, "Higher Education and Political Development" (Ph.D. Thesis, the Fletcher School of Law and Diplomacy, 1968), pp. 1-150 และ Susan Gluek Mezey, "Political Socialization and Participation among University Students in Thailand" Asian Survey, Vol. XV. No.6 (June 1975): 499-509.

2 บุญเลิศ สุภคิลก, "สื่อสารมวลชนและการพัฒนาประเทศ : วิเคราะห์เชิงทฤษฎีและวิจัย", วารสารธรรมศาสตร์ 7 (กรกฎาคม-กันยายน 2520) : 2-34.

คิดเห็น และทัศนคติต่าง ๆ จากบุคคลหนึ่งหรือหลายคน ไปยังอีกบุคคลหนึ่งหรือหลายคน¹ นั้น ย่อมจะมีบทบาทในการพัฒนาทางการเมือง โดยการไหลของสื่อ (Media) ในการสร้างและพัฒนาความรับรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับการเมือง (Political Cognition) ในแก่ประชาชนได้² โดยการถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิดเห็น ตลอดจนข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของมนุษย์ในสังคม โดยทางการสื่อสารนี้มนุษย์ สามารถเรียนรู้ความคิดใหม่ ๆ สามารถกระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เข้าใจการเปลี่ยนแปลงนั้น ตระหนักถึงความสำคัญของตนเองในทางการเมือง และเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นทางการเมืองและการพัฒนาอื่น ๆ ได้³ และประชาชนย่อมต้องอาศัยระบบการสื่อสารเพื่อช่วยให้เข้าใจเนื้อหาของการเมืองในเวลาใดเวลาหนึ่ง⁴ นอกจากนี้ในกระบวนการสังคมประจักษ์ทางการเมืองจะเห็นว่า สื่อมวลชน (Mass Media) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารก็ยังมีบทบาทเป็นตัวแทนหรือปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ กระบวนการนี้ดำเนินไป และอาจเป็น "พลังแฝง" ที่สามารถมีผลอย่างมากต่อการพัฒนาการเมืองในระบบประชาธิปไตยของประเทศไทย ซึ่งมีที่จะ

¹ Edward Sapir "Communication", Encyclopedia of the Social Sciences, Vol.3-4 (1959) pp. 28-80.

² คุรายละเอียดยกใน Lee B. Becker, Maxwell E. Mc Combs and Jack M. McLeod, "The Development of Political Cognitions". In Political Communication, pp.21-63. Edited by Steven H. Chaffee. (Beverly Hills, London, Sage Publication 1975).

³ อ่ำพล สิงห์โกธินทร์ และสวัสดิ์ สหฤทธิชัยกุล, "ความตื่นตัวทางการเมืองกับการสื่อสาร" รายงานการวิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อัครสำเนา) (ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

⁴ Lucian Pye, Communication and Political Development, (Princeton Press, 1963), pp. 6-8.

ถูกมองข้ามไปเสียสิ้น! ^{1/} ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะทำการศึกษาปัจจัยทางด้านการสื่อสารว่าจะมีความสัมพันธ์กับกระบวนการสังคมประเภททางการ เมืองมากน้อยเพียงใด โดยศึกษาปัจจัยด้านการสื่อสารในลักษณะของพฤติกรรมการสื่อสาร (Communication Behavior) ซึ่งดำเนินไปโดยผ่านสื่อ หรือ ตัวกลาง (Media or Channel) และสื่อที่ได้นำมาศึกษานี้ได้เลือกมาโดยพิจารณาจากตัวแทน (Agent) บางตัวของกระบวนการสังคมประเภททางการ เมืองในแง่ของหน่วยในการสื่อสารใดแก่ การสื่อสารในครอบครัว (Family Communication) การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน (Peer Groups Communication) การสื่อสารในกลุ่มอาชีพ (Occupational or Professional Group Communication) รวมเข้ากับการสื่อสารระหว่างบุคคลโดยทั่วไป และการสื่อสารมวลชน โดยจะดำเนินการวิจัยภายในท้องที่บางชั้น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสม² เพราะมีลักษณะของสังคมที่กำลังเปลี่ยนรูป (Transitional Society) อันเป็นลักษณะเด่นของสังคมไทยในปัจจุบัน ผลที่จะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่อาจมีอิทธิพลต่อกระบวนการสังคมประเภททางการ เมืองของชาวบางชั้นแล้ว ยังอาจนำไปอนุมาณใช้ประกอบการพิจารณาวางแผนการใช้การสื่อสาร เพื่อช่วยในการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศได้ ซึ่งการพัฒนาทางการเมืองนี้สมควรที่จะสนับสนุนให้รัฐบาลได้มีการกำหนดเป็นแผนพัฒนาทางการเมืองรวมไปกับแผนนโยบายทาง เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเกือบทุกประเทศจะมีการวางแผนพัฒนาการเมืองไว้ เพื่อกำหนดแนวทางการ เมืองของประเทศล่วงหน้า

¹บุญเลิศ ศุภคิลก, "สื่อมวลชน: พลังแปรในการพัฒนาการเมืองที่ถูกดัด", วารสารธรรมศาสตร์: 30-54.

²โปรดดูรายละเอียดเหตุผลในการเลือกท้องที่บางชั้น เป็นสถานที่ในการทำการวิจัยในหัวข้อขอบเขตของการวิจัย

10 ถึง 20 ปี แต่ประเทศไทยเรายังขาดเรื่องนี้อยู่¹ ซึ่งอาจเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาทางการเมืองของไทยไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทราบความแตกต่างในเรื่องกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของกลุ่มประชากร 2 กลุ่มอาชีพในท้องที่บางชั้น คือ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรมและกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม
2. เพื่อให้ทราบลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับความแตกต่างในเรื่องกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของประชากรทั้งสองกลุ่มอาชีพ
3. เพื่อทราบถึงรูปแบบของพฤติกรรมการสื่อสาร ที่มีความสัมพันธ์มากที่สุดกับกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองในระดับที่แตกต่างกันของประชากรทั้งสองกลุ่มอาชีพ
4. เพื่อสำรวจปัจจัยอื่นนอกเหนือไปจากพฤติกรรมการสื่อสาร ที่จะมีความสัมพันธ์กับกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของประชากรทั้งสองกลุ่มอาชีพ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มชนในท้องที่บางชั้น เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร ด้วยเหตุผลดังนี้ คือ

1. การศึกษาการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบที่ให้ความสำคัญแก่ประชาชนในสังคมหรือในประเทศ โดยถือว่า ประชาชนเป็นรากฐานสำคัญแห่ง

1 ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, "การอภิปรายเรื่องไทยจะสิ้นชาติหรือ ที่โรงแรมเอราวัณ วันที่ 26 เมษายน 2523", ข่าวในหนังสือพิมพ์บ้านเมือง ฉบับที่ 5325 วันที่ 27 เมษายน 2523 หน้า 1 และ 16.

อำนาจสูงสุดภายในรัฐ และในประเทศไทย ประชาชนส่วนใหญ่จะอยู่ในชุมชนชนบท¹ และท้องที่บางชน ยังมีสภาพที่เป็นชนบทอยู่ในปัจจุบัน (ดู แผนที่ในบทที่ 3)

2. การศึกษาเรื่องการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับระบบสังคมนั้น ควรจะให้ความสำคัญแก่ลักษณะของสังคมด้วย เพราะการพัฒนาในระบบการสื่อสารจะควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบสังคมด้วย ระบบการสื่อสารในสังคมดั้งเดิม (Traditional Society) ย่อมแตกต่างไปจากสังคมสมัยใหม่ (Modern Society) ส่วนระบบการสื่อสารในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง (Transitional Society) ก็ย่อมจะมีลักษณะผสมผสานระหว่างระบบการสื่อสารของสังคมดั้งเดิมและสังคมสมัยใหม่² สำหรับประเทศไทย นั้น เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นสังคมที่จัดอยู่ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับกระบวนการสังคมประเภททางการเมืองของประชาชนจึงควร เลือกรูปแบบที่มีลักษณะสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง (Transitional Society) ซึ่งท้องที่บางชน จัดอยู่ในประเภทดังกล่าว เพราะมีสภาพของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่กำลังดำเนินอยู่อย่างเห็นได้ชัด คือ มีสังคมเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ซึ่งสังคมเกษตรกรรมนั้น เป็นลักษณะหนึ่งของสังคมดั้งเดิม ในขณะที่สังคมอุตสาหกรรมเป็นลักษณะหนึ่งของสังคมสมัยใหม่ (Modern Society) ซึ่งแสดงว่า กลุ่มชนในสังคมที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต (Way of Life) ของตน และระบบการสื่อสารตลอดจนพฤติกรรมการสื่อสารในสังคมลักษณะนี้ย่อมจะมีความสัมพันธ์กับกระบวนการสังคมประเภททางการเมืองของเขาย่อมบาง ทั้งนี้

¹บุญเย็น วอทอง, "การวางรากฐานประชาธิปไตยในชนบทไทย", วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ ฉบับพิเศษ 2508 ว่าด้วยการบริหารราชการในส่วนภูมิภาค (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508), หน้า 17-21.

²Daniel Lerner, The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East, (New York: The Free Press, 1963), p. 56.

เพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมบางประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรม (Industrialization) การเปลี่ยนแปลงไปสู่ลักษณะเมือง (Urbanization) เป็นอาทิ อาจมีผลในการเปลี่ยนแปลงการเรียนรูทางการเมือง (Political Orientation) ได้ James N. Mosel โคมาศึกษาวิจัยในทำนองนี้ในประเทศไทยและได้เลือกบางชั้นเป็นพื้นที่หนึ่งในการศึกษา²

3. เนื่องจากท้องที่บางชั้น มีลักษณะสังคมทั้งแบบเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม คงกลาวแล้ว เพราะฉะนั้น กลุ่มชนในพื้นที่จึงอาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ตามอาชีพ คือ ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและผู้ประกอบอาชีพอุตสาหกรรม การวิจัยนี้จึงจะถือเอาลักษณะของอาชีพเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ใช้พิจารณาการรวมในการศึกษา โดยจะเปรียบเทียบความแตกต่างในเรื่องของพฤติกรรม การสื่อสารที่สัมพันธ์กับกระบวนการสังคมประกิดทางการเมือง กับกลุ่มอาชีพทั้งสอง

4. เหตุผลประการสุดท้ายคือ ความสะดวกในการดำเนินการวิจัย ด้วยเหตุที่ท้องที่บางชั้นอยู่ในเขตชนเมือง การเดินทางไปมาสะดวก ซึ่งเหมาะสมกับ ข้อจำกัดของการวิจัยในเรื่องงบประมาณ กำลังคนและเวลา

---

¹ Dawson and Prewitt, Political Socialization (Boston: Little, Brown, 1969), p,40.

² James N. Mosel, "Communication Patterns and Political Socializational Thailand", Communication and Political Development, Lucian Pye (ed.) (Princeton: Princeton University Press, 1963), .pp. 184-228.

สำหรับเนื้อหาในการศึกษานั้น การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกศึกษาถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อ กระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของชาวบางซัน ในลักษณะเปรียบเทียบระหว่าง กลุ่มชนสองกลุ่มอาชีพ คือ ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และผู้ประกอบอาชีพอุตสาหกรรม โดยเน้นที่ปัจจัยพฤติกรรมการสื่อสาร เป็นสำคัญ และมีปัจจัยสถานภาพ เศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยประชากร ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยความเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของผู้อื่น และปัจจัยการมีประสมการณ์ในเหตุการณ์ทางการเมืองเป็นปัจจัยรองลงมา โดยต้องการศึกษาถึงระดับความแตกต่างของความสัมพันธ์ของแต่ละปัจจัยที่นำมาศึกษาไปในขณะเดียวกันด้วย

นิยามศัพท์

การวิจัยนี้ ได้กำหนดความหมายของคำที่สำคัญ, ที่ปรากฏในหัวข้อของการวิจัย และที่ใช้ในการวิจัยบางคำ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. "พฤติกรรมกรรมการสื่อสาร" หมายถึงลักษณะต่างๆ ของบุคคลที่ทำการสื่อสาร ได้แก่ การเปิดรับสื่อ (Media Exposure) การเป็นเจ้าของสื่อ (Media Ownership) ความเชื่อและทัศนคติที่มีต่อการสื่อสารและการเลือกรับสาร (Media Beleif, Attitude and Selection) ทั้งนี้โดยเน้นที่เนื้อหาของสารที่เป็นข่าวสารทางการเมือง (Political Information) ซึ่งพฤติกรรมกรรมการสื่อสารดังกล่าวนี้แบ่งประเภทตามสื่อต่างๆ ได้แก่

1.1 การสื่อสารมวลชน คือ พฤติกรรมการสื่อสารที่กระทำผ่านหนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์

1.2 การสื่อสารระหว่างบุคคล คือ พฤติกรรมการสื่อสารที่กระทำผ่านสื่อบุคคล เช่น การพูดคุยสนทนาในเรื่องเกี่ยวกับการเมืองของบุคคลต่อบุคคล

1.3 การสื่อสารภายในครอบครัว คือ พฤติกรรมการสื่อสาร ที่กระทำโดย
 สี่บุคคลในครอบครัวเดียวกัน เช่น พ่อแม่ บุตร พี่น้อง ญาติ

1.4 การสื่อสารภายในกลุ่มเพื่อน คือ พฤติกรรมการสื่อสารที่กระทำโดย
 บุคคลที่มีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนในกลุ่ม ที่มีอายุและสถานภาพทางสังคมเท่าเทียมกัน และไม่
 ใ้รวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ

1.5 การสื่อสารภายในกลุ่มอาชีพและกลุ่มทางสังคม คือ พฤติกรรมการสื่อ
 สารที่กระทำโดยบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มบางอาชีพและกลุ่มทางสังคมที่รวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ

2. "กระบวนการสังคมปริศนาทางการเมือง" หมายถึง กระบวนการอันนำมาซึ่ง
 ลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยของประเทศไทย ได้แก่

2.1 ทักษะทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลมีความนึกคิดต่อการเมือง
 ในระบอบประชาธิปไตย ว่าสมควรใช้หรือไม่ เหมาะสมหรือไม่ ดีหรือไม่

2.2 ความรู้ทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้ในข้อเท็จจริง
 (Facts) ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2.3 ความสนใจทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้สึกสนใจ
 กระตือรือร้น และติดตามสภาพความเป็นไปและสถานการณ์ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย อาทิเช่น การมีความตั้งใจจะไปเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารการเมือง

2.4 การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคล ส่วนรวมในการ
 เลือกตั้ง เช่น การลงคะแนนเสียง การทำงานให้พรรคการเมือง

2.5 ความรู้สึกแยกตนเองออกจากการเมือง หมายถึง การที่บุคคลมีความ
 รู้สึกว่า ตนเองไม่สามารถกระทำการใด ๆ ให้มีผลในทางการเมืองได้ และความรู้สึกไม่
 พึงพอใจต่อการเมือง

3. ลักษณะความเป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิด (Influent Pattern) หมายถึง ลักษณะของบุคคลในการที่มีความสามารถในการที่จะมีอิทธิพลต่อความคิดเห็น และการกระทำของบุคคลอื่น ๆ ในกรณีต่าง ๆ ได้

4. ประสบการณ์ทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง มีประสบการณ์ในเรื่องการเมืองได้แก่การเลือกตั้ง การรณรงค์ทางการเมือง (Political Campaign)

5. ความเคร่งในศาสนา (Religiosity) หมายถึง การนับถือศาสนา อย่างจริงจัง มีความเชื่อมั่น ความศรัทธา โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล หรือการปรับหลักศาสนา ให้เข้ากับสภาพการแสดงตัว เป็นการนับถือตามที่ได้รับ การอบรมสั่งสอนถ่ายทอดกันมา

6. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio Economic Status) หมายถึง ฐานะการเงิน การเป็นเจ้าของสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ การเข้าร่วมกลุ่มทางสังคม

002677

สมมติฐานในการวิจัย

1. ปัจจัยพฤติกรรมการสื่อสาร ได้แก่ การสื่อสารมวลชน การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารภายในครอบครัว การสื่อสารภายในกลุ่มเพื่อน การสื่อสารในกลุ่มอาชีพและกลุ่มทางสังคม มีความสัมพันธ์ในระดับที่แตกต่างกันกับ กระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของบุคคล

2. ปัจจัยความมีอิทธิพลทางความคิด มีความสัมพันธ์กับ กระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของบุคคล

3. ปัจจัยการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของบุคคล

4. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการศึกษา อาชีพของบิดา การนับถือศาสนา ความเคร่งศาสนา และลักษณะแนวโน้มของ

ครอบครัวแบบ Socio-Oriented และแบบ Concept-Oriented มีความสัมพันธ์ในระดับที่แตกต่างกันกับกระบวนการสังคมประกิตทางการ เมืองของบุคคล

5. ปัจจัยประชากร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรสและขนาดครอบครัวมีความสัมพันธ์ในระดับที่แตกต่างกันกับกระบวนการสังคมประกิตทางการ เมืองของบุคคล

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษากระบวนการสังคมประกิตทางการ เมือง โดยเลือกเอาปัจจัยพฤติกรรมการสื่อสารเป็นตัวแปรอิสระที่สำคัญ และปัจจัยความมีอิทธิพลทางความคิด ปัจจัยความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยประชากรเข้ามารวมพิจารณาประกอบ อาจมีตัวแปรอื่นอีกที่การวิจัยครั้งนี้มิได้นำมาศึกษา

2. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรนั้น มีจำนวนค่อนข้างน้อย คือ มีเพียงร้อยละ 10 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งรวมประมาณ 29,000คน และยังแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามอาชีพในการศึกษาค้นคว้า จึงอาจทำให้ค่าทางสถิติในการวิเคราะห์คลาดเคลื่อนไปบ้าง

3. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มบุคคลสองกลุ่มอาชีพคือผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรมและผู้ประกอบการอาชีพในนิคมอุตสาหกรรม ท้องที่บางชั้น เขตเมืองบุรี เท่านั้น ยังไม่อาจนำผลไปสรุปได้ว่าเป็นลักษณะของประชาชนทั้งประเทศได้ แต่อาจอนุมานผลการวิจัยครั้งนี้ไปประกอบการพิจารณาว่านโยบายและแผนการสื่อสาร เพื่อพัฒนาทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยในระยะยาวให้ประชาชนที่มีลักษณะเช่นเดียวกับที่ในท้องที่อื่นๆ ของประเทศได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นแนวทางที่อาจนำผลการวิจัยนี้ไปประกอบการพิจารณาการวางแผนการใช้การสื่อสาร เพื่อช่วยในการพัฒนาการเมืองระบอบประชาธิปไตยของประเทศ ความคืบ

ไปกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2. -อาจผลการวิจัยไปประกอบการวางแผนพัฒนาเขตมินบุรี ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนเมือง อันเป็นชุมชนขยายจากกรุงเทพมหานครได้

3. เพื่อเพิ่มพูนหลักฐานข้อมูลอันเป็นวิทยาศาสตร์ (Empirical Evidence) ในการศึกษาสาขาพิเศษศาสตร์พัฒนาการและการศึกษาค้นสังคมศาสตร์ในประเทศ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในคานต่อไป

ทฤษฎีและแนวความคิด

ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องเนื้อหาของทฤษฎีและแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัยนี้ ใ้ขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายในภาษาไทย ของคำว่า "Political Socialization" ที่ใช้ในการวิจัยนี้เสียก่อน ทั้งนี้เพราะคำนี้มีผู้ใช้ในภาษาไทยแตกต่างกันอยู่มาก เช่น การอบรมและชักจูงประชาชนให้เข้าสู่ระบบการเมือง¹ การเรียนรู้ทางการเมือง² การให้ความรู้ทางการเมือง³ เป็นอาทิ สำหรับในการศึกษาค้นครั้งนี้ จะใช้คำว่า "สังคมประกิตทางกร เมือง" ซึ่งเป็นคำที่นักภาษาศาสตร์ของไทยได้บัญญัติศัพท์ไว้ นับเป็นศัพท์ทางวิชาการที่เหมาะสม

¹ อรรถพงษ์ พงษ์วาท, "การศึกษากับกร เมือง", วารสารสังคมศาสตร์ 11 (มกราคม 2517): 112

² กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2516), หน้า 113, และบุญเลิศ ศุกคิดง, สื่อมวลชน: พลั้่งแ่งในการพัฒนาเมืองที่ถูกลืม, วารสารธรรมศาสตร์ 8 (ตุลาคม-ธันวาคม 2521): 44.

³ วิสุทธิ์ โพิแทน, "การให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ", รัฐศาสตร์สาร 3 (สิงหาคม 2519): 32.

เนื่องจากขอบเขตของทฤษฎีและแนวความคิด เรื่องสังคมประติการทางการเมืองหรือกระบวนการสังคมประติการทางการเมือง (Political Socialization Process) นั้น ครอบคลุมและเกี่ยวโยงไปยังแนวความคิดหรือทฤษฎีทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ กานต่าง ๆ อย่างกว้างขวางมาก เพราะฉะนั้น จึงจะกล่าวถึงเรื่องของทฤษฎีและแนวความคิดของกระบวนการสังคมประติการทางการเมืองอย่างพอเป็นสังเขป โดยจะเน้นเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวของและนำไปสู่แนวความคิดที่ใช้เป็นหลักสำคัญ (Conceptualization) ในการวิจัยนี้เท่านั้น

1. ที่มาของกระบวนการสังคมประติการทางการเมือง

กระบวนการสังคมประติการทางการเมืองเป็นแนวความคิดใหม่ที่จะช่วยอธิบายในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเมืองซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อันเป็นการหันความสนใจไปสู่การอธิบายปัญหาทางการเมือง โดยอาศัยการพิจารณาแนวความคิดเกี่ยวกับ ความรู้ ค่านิยมและความเชื่อของประชาชน ที่มีผลต่อการเมืองของประเทศ โดยมีข้อสันนิษฐานเบื้องต้น (Basic Assumption) ว่า วิถีทางการเมืองของประเทศผูกพันอย่างใกล้ชิดอยู่กับ อารมณ์ (moods) การแสดงออก (manners) และค่านิยม (values) ของประชาชนในประเทศ สิ่งที่ประชาชนเชื่อและรู้สึกในเรื่องเกี่ยวกับการเมือง จะทั้งสะท้อนให้เห็นและกำหนดวิถีทางการเมืองของประเทศ¹

แนวความคิดนี้มีที่มาจากรากฐานทั้งทางวิชาการและทางประวัติศาสตร์ (Historical and Intellectual Roots)² ดั้ง

¹ Dewson and Prewitt, Political Socialization p.3-5.

² Ibid., pp. 6-13.

- วรรณกรรมทางการเมืองในสมัย classic ของ Plato และ Aristotle เกี่ยวกับเรื่อง การอบรมทางการเมือง (Political Training) ของประชาชน

- แนวความคิดจากศาสตร์ทางพฤติกรรม (Behavioral Sciences) ต่าง ๆ เช่น

สังคมมานุษยวิทยา (Social Anthropology) ในเรื่องเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม (Cultural Transmission) โดยการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) และการสังคมประภค (Socialization).

การบำบัดทางจิต (Psychiatry) เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพ (Personality Development)

สังคมวิทยาและจิตวิทยาสังคม (Sociology and Social Psychology) ในเรื่องเกี่ยวกับ อิทธิพลของกลุ่ม (Group Influence) และความเป็นตัวตนทางสังคม (Social Self)

- และประการสุดท้ายคือเมื่อนักรัฐศาสตร์ได้พัฒนาแนวความคิดในการศึกษาการเมืองตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 เป็นต้นมา โดยหันมาให้ความสนใจบทบาทของครอบครัว โรงเรียน และกลุ่ม ว่ามีผลต่อการกำหนดแนวความคิดทางการเมืองของบุคคลหรือไม่อย่างไร

2. กระบวนการสังคมประภคทางการเมืองและความเป็นตัวตนทางการเมือง

กระบวนการสังคมประภคทางการเมืองจะเป็นไปทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม ซึ่งทั้งสองระดับจะดำเนินไปพร้อมกัน

สำหรับในระดับบุคคลคือ การทำให้บุคคลใดมาซึ่งโลกทัศน์ทางการเมือง (Political Views) นั้นเอง ทั้งนี้เพราะกระบวนการสังคมประเภททางการเมืองก็คือ กระบวนการแห่งการพัฒนาซึ่งทำให้ประชาชนมีวิถึภาวะในทางการเมือง ประชาชนหรือบุคคลจะ ได้มาซึ่งความเชื่อ ความรู้สึกและข่าวสารที่จะช่วยให้สามารถเข้าใจ สามารถประเมินค่า และสามารถมีความสัมพันธ์ เกี่ยวของของโลกทางการเมืองรอบตัวเองได้และโลกทัศน์ทางการเมืองของ บุคคลก็คือ ส่วนหนึ่งของโลกทัศน์ทางสังคมทั่วไป (General Social Views) นั้นเอง

Dawson และ Prewitt¹ กล่าวว่า ...บุคคลทุกคนจะต้องมีความ เป็นตัวตนทางการเมือง (Political Self) ซึ่งหมายถึง กระบวนการอันซับซ้อนใน การได้รับการอบรมเพื่อให้เรียนรู้ เกี่ยวกับการเมือง (Political Orientation) รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อบทบาททางการเมืองของเขาด้วย ดังนั้น กล่าวโดยสังเขปแล้ว ความ เป็นตัวตนทางการเมือง ก็คือ การรวบรวมไว้ซึ่งการ เรียนรู้ เกี่ยวกับการเมืองของบุคคล และ จากที่ George Herbert Mead² กล่าวไว้ว่า "...ความมีตัวตน (Self) เป็นสิ่งที่มีการพัฒนาขึ้น มิได้เป็นสิ่งที่บุคคลมีมาแต่เกิด แต่จะเกิดขึ้นในบุคคลโดยเป็นผลมาจาก การที่บุคคลมีความสัมพันธ์กับกระบวนการอันเป็นกิจกรรมและประสบการณ์ทางสังคม หรือ กับ บุคคลอื่น ๆ ในกระบวนการทางสังคมนั้น" ก็อาจสรุปได้ว่า กระบวนการสังคมประเภททางการเมือง ทำให้เกิดความเป็นตัวตนทางการเมืองขึ้นมา และความเป็นตัวตนทางการเมืองนี้ประกอบ ด้วย ความรู้สึกชาตินิยม ความรู้สึกรักชาติรักเผ่าพันธุ์ การสังกัดตนเองเป็นสมาชิกกลุ่ม การมี

¹ Ibid., p.17.

² George Herbert Mead, Mind, Self and Society

(Chicago: University of Chicago Press, 1934), p.135.

ทัศนคติและการประเมินค่าที่มีต่อประเด็นปัญหาทางการเมือง ความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างทางการเมืองและขั้นตอนของระบบการเมือง การมองภาพของตนเองในเรื่องสิทธิ์ทางการเมือง (Self-Image of Right) และการพิจารณาสถานะในทางการเมืองของตนเอง¹

ส่วนกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองดำเนินไป (Operate) ในระดับสังคมนั้นจะไต่กลางต่อไปในเรื่องของวัฒนธรรมทางการเมือง

3. กระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองกับวัฒนธรรมทางการเมือง

ก. ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture)

Almond² เคยกล่าวว่า "ระบบการเมืองทุกระบบจะมีรากฐานอยู่ที่แบบแผนอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ และแบบแผนนั้นเป็นแบบแผนของการให้การยอมรับเพื่อเรียนรู้ในอันที่จะมีพฤติกรรมทางการเมือง ซึ่งแบบแผนของการยอมรับดังกล่าวนี้ ก็คือ วัฒนธรรมทางการเมืองนั่นเอง...."

Pye³ กล่าวถึง - วัฒนธรรมทางการเมืองว่าเป็นลักษณะของการเมืองที่เห็นได้ไม่ชัดและเกิดขึ้นอย่างเป็นระเบียบ

¹ Dawson and Prewitt, Political Socialization, p.13

² Gabriel A. Almond, "Comparative Political Systems" Journal of Politics, XVIII (1956), p.396, cited by ibid., p.26

³ Lucian W. Pye, Introduction: Political Culture and Political Development", in Lucian W. Pye and Sidney Verve (eds.), Political Culture and Political Development, (Princeton, Princeton University Press, 1965), p.7, cited by ibid., p.26

Almond และ Powell¹ อธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมือง คือ ระบบหรือแบบแผนทัศนคติของบุคคล และระบบการอบรมให้เรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองของสมาชิก ในระบบการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่เป็นามธรรมแต่จะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมทางการเมือง

และจาก Almond และ Verba² จะสรุปความหมายของ วัฒนธรรมทางการเมืองอย่างกระชับกว่า เป็นรูปแบบของการอบรมให้เรียนรู้ทางการเมือง แก่สมาชิกของชุมชน ซึ่ง Pye และ Verba³ สนับสนุนว่าการอบรมมีอิทธิพล ต่อโครงสร้าง ความเป็นไป และเสถียรภาพของวิถีชีวิตทางการเมือง

จากที่กล่าวมานี้ พอสรุปได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง ก็คือ แบบแผนของวิถีชีวิตทางการเมืองในแต่ละสังคมนั่นเอง และการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมือง จะสามารถทำให้ เข้าใจถึงค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติและประสบการณ์ของประชาชนในสังคมทั้งหมด กล่าวได้ว่า เป็นการศึกษากระบวนการเมืองทั้งหมดโดยไม่ต้องเสียประโยชน์ของความเข้าใจจิตวิทยาของบุคคล

¹Gabriel A. Almond and G. Pringham Powell, Jr., Comparative Politics: A Developmental Approach, p.50.

²Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture (Princeton: Princeton University Press, 1963), p.12.

³Lucian W. Pye and Sidney Verba, Political Culture and Political Development p.7.

ข. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

เนื่องจากการศึกษาค้นคว้า มีวัตถุประสงค์ที่จะสนับสนุนการพัฒนาการเมืองในระบบประชาธิปไตย โดยการเข้าถึงทางวัฒนธรรมการเมือง (Political Culture Approach) ซึ่งเป็นผลผลิตของกระบวนการสังคมประึกทางการเมือง ดังนั้น จึงควรที่จะกล่าวถึง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยพอเป็นสังเขป

จากเหตุผลที่ว่า ระบบความคิด ความเชื่อ หรือรำนิยมในแต่ละสังคมหรือประเทศไม่เหมือนกัน วัฒนธรรมทางการเมืองจึงย่อมแตกต่างกันออกไป แต่ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในแต่ละสังคมจะทองมีลักษณะสำคัญที่เหมือนกันอยู่คือ มีลักษณะสอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย อันหมายถึงการให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ประชาชนต้องมีโอกาสในการปกครองตนเอง สามารถเปลี่ยนแปลงปกครองใตตามต้องการภายในขอบเขตของกฎหมาย ทินพันธุ นาคะตะ² ได้รวบรวมองค์ประกอบหรือปัจจัยหลักของการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยไว้ ดังนี้

1. จะต้องมึจิตใจต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยมากกว่าการปกครองในระบบอื่น รวมทั้งจะต้องเห็นด้วยกับการปกครองแบบนั้นว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน
2. จะต้องมีความเชื่อและเชื่อมั่นในคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคล จะต้องมีความเชื่อมั่นในความสามารถของผู้อื่น และเชื่อมั่นในความเสมอภาคของมนุษย์ รวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิและ

¹ สมศักดิ์ สงสมพันธ์, "นิสิตนักศึกษากับวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย", หน้า 24.

² ทินพันธุ นาคะตะ, "ประชาธิปไตย. ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวยและการสร้างจิตใจ", วารสารธรรมศาสตร์ 3 (กุมภาพันธ์, 2517): 8-21.

เสรีภาพของบุคคลอื่น ในการพูด การเขียน การแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกอื่น ๆ แม้ว่าสิ่งนั้นจะขัดแย้งกับความคิดเห็นของคนก็ตาม คนที่มีจิตใจ เป็นประชาธิปไตย จะต้องมีความอดกลั้นต่อความหลากหลายในพฤติกรรมของผู้อื่น トラบิไตที่บุคคลนั้นยังไม่ละเมิดศีลธรรม และเสรีภาพของผู้ใด

3. จะต้องเคารพในกติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย คือใช้วิธีตัดสินปัญหา ด้วยเสียงข้างมาก โดยมีข้อผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามจากทุกฝ่าย ขณะเดียวกันก็ให้ความคุ้มครอง สิทธิของฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อย เพื่อประกันว่าการแก้ปัญหา นั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ และให้เป็นไปตามหลักที่ว่า แต่ละคนมีสิทธิมีเสียง เท่ากัน ส่วนบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับ เสียงข้างมากจะถือว่า เป็นฝ่ายตรงข้ามแล้วจะขจัดออกจากสังคมไม่ได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงการ ปฏิบัติอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย

4. จะต้องสนใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง โดยติดตามข่าวสารของบ้านเมือง สนทนาถึงปัญหาทางการเมืองกับผู้อื่น และพยายามมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจหรือในการกำหนดนโยบายของทางราชการ

5. จะต้องมีควมสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตนและมีความเชื่อมั่นในตนเอง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมายและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ยิ่งกว่านั้นจะต้องมีความเชื่อว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของตนจะไดผล

6. จะต้องมองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจในผู้อื่น และมีความเชื่อมั่นในทัว เจ้าหน้าทีหรือสถาบันของทางราชการ เพราะการเมือง เป็น เรื่องของความรวมมือรวมใจกัน แม้จะมีความขัดแย้งกันอยู่ก็ตาม

7. จะต้องรู้จักการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและในทางสร้างสรรค์ รู้จัก วิเคราะห์หาสิ่งใดถูกสิ่งใดผิดควย เหตุผลและความบริสุทธิ์ใจ

นอกจากนี้ยังมีสมศักดิ์ สงสัมพันธ์¹ สรุปลักษณะของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมที่มีลักษณะวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการสนับสนุนองค์ประกอบของวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยดังกล่าวแล้ว ดังนี้

1. ลักษณะความเกี่ยวข้องหรือความรับผิดชอบทางการเมือง (Political Involvement or Political Responsibility) หมายถึง ความรู้สึกที่มีความเกี่ยวข้องของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือต้องรับผิดชอบที่ไม้อาจหลีกเลี่ยงได้ ความเกี่ยวข้องนี้จะแสดงออกในลักษณะของความศรัทธาต่อระบบการเมือง (Political Trust) ซึ่งหมายความว่า บุคคลจะมีความไว้วางใจและเชื่อมั่นในระบบการเมืองที่เป็นอยู่ หรืออาจเป็นไปในทางตรงกันข้าม คือ แสดงออกในทางไม่ไว้วางใจหรือไม่ศรัทธาต่อการเมือง (Political Distrust) ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกที่ทำให้บุคคลไม่ต้องการเข้าร่วมทางการเมืองเพื่อหมายต่อสภาพทางการเมืองที่เป็นอยู่ จนเกิดเป็นลักษณะที่มิมีความรู้สึกศรัทธาจากการเมืองหรือการวางเฉยทางการเมือง (Political Alienation or Political Apathy) ในที่สุด
2. ลักษณะความเชื่อมั่นในตนเองต่อการมีบทบาททางการเมือง (Political Efficacy or Political Competence) คือ นอกจากบุคคลจะมีความรู้สึกเกี่ยวข้องของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมรับผิดชอบทางการเมืองแล้ว บุคคลจะต้องมีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถที่จะมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อระบบการเมืองได้ เช่น เชื่อในการใช้สิทธิเรียกร้องความยุติธรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมได้ โดยผ่านทางตัวแทนของตน คือ ผู้แทนราษฎร เป็นต้น ลักษณะการแสดงออกแบบตรงกันข้ามกับความรู้สึกแบบที่ความต่อ

¹ สมศักดิ์ สงสัมพันธ์, "นิสิตนักศึกษากับวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย",

ยอมรับชะตากรรมหรือโทษชะตากรรม (Fatalism) เพียงอย่างเดียว

3. ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือเข้าร่วมทางการเมือง (Political Participation) หมายถึงการที่บุคคลจะต้องมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เป็นสมาชิกกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การร่วมฟังการรณรงค์หาเสียง ตลอดจนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมหรือเข้าร่วมทางการเมืองดังกล่าว จะช่วยทำให้บุคคลมีความเข้าใจการเมืองมากขึ้น เกิดความเคยชิน และสามารถแสดงบทบาททางการเมืองได้ถูกต้อง แมวบุคคลจะมีระดับการศึกษาต่ำ หากมีส่วนร่วมทางการเมืองบ่อย ๆ โดยได้รับความรู้ทางการเมืองอย่างถูกต้อง ย่อมมีผลให้เกิดความรอบรู้ มีประสบการณ์และแสดงบทบาททางการเมืองได้อย่างถูกต้อง

ค. ความเกี่ยวข้องของกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองกับวัฒนธรรมทางการเมือง

นักรัฐศาสตร์ได้กล่าวถึงความเกี่ยวข้องของกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองกับวัฒนธรรมทางการเมืองไว้มากมาย ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกัน เช่น

Almond และ Powell¹ กล่าวว่า กระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองนำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน

สุจิต บุญบงการ² อธิบายว่า เป็นกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงหรือรักษาวัฒนธรรมทางการเมืองเอาไว้

¹ Almond and Powell, Comparative Politics: A Developmental Approach, p.64-72.

² สุจิต บุญบงการ, "นิลิตน์ศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย", หน้า 10.

ปรีชา หงส์ไกรเลิศ¹ ชี้แจงว่า วัฒนธรรมทางการเมือง คือ ผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (กระบวนการสังคมประกิต) ในหลายระดับและได้รับอิทธิพลมาจากหลายๆ หน่วย (Agents) ทางสังคม

จะเห็นได้ว่านักวิชาการทั้งหลาย มีความเห็นสอดคล้องกันว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเกิดขึ้นจากกระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง ซึ่งในเรื่องนี้ Dawson และ Prewitt² ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า กระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง จะทำหน้าที่ในการกำหนด (shape) ถ่ายทอด (transmitt) และธำรงรักษา (Maintain) ไว้ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละสังคม ซึ่งเป็นไปตามเหตุผลที่ว่า คนรุ่นเก่าย่อมจะมีแนวโน้มตามธรรมชาติที่จะถ่ายทอดค่านิยม ความคิดเห็น ปทัสถาน และความเชื่อทางการเมืองไปยังคนรุ่นต่อไปของสังคม จึงเป็นผลให้วัฒนธรรมทางการเมือง ได้รับการกำหนดไว้และดำรงอยู่ต่อไป ตัวแทนของกระบวนการที่ทำหน้าที่นี้ ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน สถาบันศาสนา เป็นต้น ลักษณะการถ่ายทอดค่านิยมทางการเมืองโดยผ่านรุ่น (trans-generational transmission) นี้ นับเป็นหัวใจของกระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง

¹ Preecha Hongkrailers, "Political Culture: Its Nature and Significance," The Journal of Social Sciences XI (October 1974): 84.

² Dawson, and Prewitt, Political Socialization pp. 25-36.

นอกจากนี้กระบวนการทางสังคมประเภททางการเมือง ยังทำหน้าที่ในการเปลี่ยนแปลง (transform) วัฒนธรรมทางการเมือง โดยการชักนำบุคคลทั้งหมดหรือบางส่วนใหม่ ความคิดเห็นและมีประสบการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างไปจากที่เคย เป็นอยู่แต่เดิม ซึ่งเป็นไป ตามเหตุผลและความเป็นจริงที่ว่า ความเชื่อ ความคิดเห็นทางการเมืองของบุคคลจะเป็นไปตามความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่กำลัง เป็นอยู่จริง และทุกสังคมย่อม ประสบกับการเปลี่ยนแปลงในบางรูปแบบอยู่เสมอ กระบวนการสังคมประเภททางการเมืองจึง ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง โดยตัวแทน (agents) ของกระบวนการ อาทิเช่น ผู้นำความคิดเห็น สถาบันการศึกษา ศาสนา และสื่อมวลชน ตลอดจนกลุ่มพลังทางการเมืองต่าง ๆ จะทำหน้าที่เป็นตัวกลางชักนำทัศนคติและการอบรมเรียนรู้ในสิ่งใหม่และแนวความคิดใหม่ เพื่อไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองอย่างใหม่ต่อไป

สรุปได้ว่า กระบวนการสังคมประเภททางการเมืองในแต่ละ สังคมหรือประเทศในโลกนี้ จะดำเนินกระบวนการไปโดยตัวแทนของกระบวนการ ซึ่งจะทำการปกป้องรักษาจารีต ประเพณีเดิมไว้ส่วนหนึ่ง ถ้ายทอดรูปแบบบางอย่างของวัฒนธรรมการเมืองต่อไป และสร้าง ค่านิยมใหม่ที่เหมาะสมกับเงื่อนไขใหม่ทางการเมืองขึ้น หน้าที่ทั้งหมดนี้จะดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ไม่เป็นไปเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งเท่านั้น

4. การดำเนินกระบวนการของกระบวนการสังคมประเภททางการเมือง

ในเรื่องนี้ใคร่ขอยกการอธิบายของ Dawson และ Prewitt¹ ซึ่งจะทำให้เข้าใจได้ชัดเจนพอสมควร คือ

¹ Dawson and Prewitt, Political Socialization, pp. 37-40.

กระบวนการสังคมประภิตทางการเมือง ก็เป็นเช่นเดียวกับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ด้านอื่น นั่นคือ เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับกระบวนการทางจิตวิทยา และสังคม อันจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีการพบปะและมีปฏิริยาสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน หรือเมื่อบุคคลกระทำสิ่งที่เป็นการตอบสนองต่อสัญญาณและสถาบันทางสังคม

✓ กระบวนการสังคมประภิต (Socialization Process) เป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม เมื่อพิจารณาในคานสังคม จะเห็นว่า กระบวนการสังคมประภิต เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดรูปแบบของคานิยม และพฤติกรรมให้กับบุคคลซึ่งในการกระทำดังกล่าวนี้ ทั่วแทนทางสังคม (Agencies) ของกระบวนการจะทำหน้าที่ในการบังคับ กัดกัน ให้บุคคลต้องละทิ้งพฤติกรรมบางรูปแบบ และกระตุ้นให้ยอมรับพฤติกรรมในอีกรูปแบบหนึ่ง และเมื่อมองในคานของบุคคล กระบวนการสังคมประภิตจะทำให้เกิดการพัฒนา หลอหลอม ความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่ในตัวบุคคล เพื่อให้บุคคลแต่ละบุคคลมีความเหมาะสมที่จะอยู่ในสังคมนั้น กล่าวโดยสรุปคือ กระบวนการสังคมประภิตจะทำให้เกิดแบบแผนทางสังคมชั้นประการหนึ่ง และทำให้เกิดมีบุคคลที่มีความสามารถที่จะได้รับความรู้ และมีความผูกพันต่อสังคมควยอีกประการหนึ่ง

กระบวนการสังคมประภิตทางการเมือง (Political Socialization) จะเกิดขึ้นและดำเนินไป เมื่อบุคคลที่ได้รับประสบการณ์ทางสังคม ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์กับโลกทางการเมือง (World of Politics) ประสบการณ์เหล่านี้จะประกอบกันขึ้นเป็น กระบวนการในการพัฒนาอันทำให้บุคคลเกิดความเป็นตัวตนทางการเมือง (Political Self) ในกระบวนการสังคมประภิตทางการเมืองนั้น บุคคลจะ เป็นผู้ทำการหลอหลอมตนเอง และ

ได้รับการหล่อหลอม คือ บุคคลจะเป็นทั้งผู้ที่ถูกหล่อหลอม (passive) และเป็นผู้หล่อหลอมตนเอง (active) ให้เข้ากับสังคมเมื่อใดก็ตามที่บุคคลอยู่ในสภาพที่ถูกหล่อหลอม เช่น การรับค่านิยมในเรื่องผู้นำทางการเมืองในวัยเด็กจากพ่อแม่ ครู เป็นต้น เมื่อนมบทบาทของตัวแทนทางสังคมของกระบวนการสังคมประจักษ์ทางการเมืองจะมีมาก และในทางกลับกัน เมื่อบุคคลทำการหล่อหลอมตนเอง เช่น การเลือกทำตามบทบาทที่ตนต้องการจะเป็นในอนาคต (Anticipatory socialization) เมื่อนมบทบาทของบุคคลจะมีมากกว่าตัวแทนทางสังคม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่ากระบวนการทางสังคมประจักษ์ ดำเนินไปโดยขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญ 2 ประการ คือ ตัวบุคคลและตัวแทน (agents) ของกระบวนการ สรุปได้ว่ากระบวนการทางสังคมประกอบทางการเมืองเป็นกระบวนการซึ่งทั้งบุคคลและตัวแทนของกระบวนการ มีบทบาทร่วมกัน

กระบวนการทางจิตวิทยาและทางสังคมอันเป็นประสบการณ์ซึ่งเสริมสร้างให้เกิดสังคมประจักษ์ทางการเมืองนั้นมีหลายลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น การอบรมให้เรียนรู้เรื่องการเมือง (Political Orientations) อาจเป็นผลมาจากบทเรียนหรือข่าวสาร (Messages) ซึ่งมีเนื้อหา (Contents) เกี่ยวกับการเมืองโดยตรงหรืออาจจะเกิดขึ้นโดยการเรียนรู้ในทางอ้อม ซึ่งมีผลต่อการเมืองเช่นเดียวกัน (ซึ่งสำหรับเรื่องการเรียนรู้เรื่องการเมือง (Political Learning) จะกล่าวโดยเฉพาะต่อไป) การอบรมให้เรียนรู้ทางการเมืองในกระบวนการสังคมประจักษ์ จะดำเนินไปและพัฒนาไปด้วยความประสบการณ์ของบุคคล และของสังคม สำหรับประสบการณ์ในระดับบุคคลนั้น ก็คือ การถ่ายทอดความรู้สึกและค่านิยมเกี่ยวกับการเมือง หรือวัฒนธรรมทางการเมือง โดยผ่านทางครอบครัว กลุ่มเพื่อน (Peer Groups) และกลุ่มในระดับทุติยภูมิ (Secondary Group) ซึ่งบุคคลจะได้รับการหล่อหลอมเข้าสู่บทบาทและบรรทัดฐานของระบบการเมืองของตน ส่วนประสบการณ์ในระดับสังคม ซึ่งจะมีผลกระทบลอกทัศน์ทางการเมืองของบุคคล เช่น สงครามวิฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ การปฏิวัติภายในประเทศ การได้รับ

เอกราชอย่างทันทีทันใดของประเทศที่เคยเป็นอาณานิคม เป็นต้น เหตุการณ์เหล่านั้นจะทำให้เกิดการผันแปรโฉมหน้าทางการเมืองอย่างใหญ่หลวงและรวดเร็ว นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ทางสังคม (Societal Events) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางอบรมให้เรียนรู้ทางการเมืองอย่างกว้างขวาง เช่นเดียวกัน แต่ใช้ระยะเวลาอันยาวนานอย่างค่อยเป็นค่อยไป คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรม (Industrialization) การเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมเมือง (Urbanization) และการมีกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองเพิ่มขึ้น เป็นต้น

และด้วยวิธีการดังกล่าว กระบวนการสังคมปริศนทางการเมืองจะเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตลอดชีวิตและมีการพัฒนาไปตลอดเวลา (lifelong and developmental) บุคคลจะมีการเรียนรู้ทางการเมือง (Political Learning) ซึ่งจะสะสมไปตลอดช่วงอายุตั้งแต่วัยเด็กจนวัยชรา¹ ดังนั้น แบบแผนในการเรียนรู้ทางการเมือง (Method of Political Learning) จึงเป็นสิ่งที่น่าจะกล่าวถึงต่อไปในขอบเขตของการดำเนินกระบวนการสังคมปริศนทางการเมือง

ก. แบบแผนของการเรียนรู้ทางการเมืองในกระบวนการสังคมปริศนทางการเมือง

Almond และ Powell อธิบายในเรื่องนี้โดยสรุปได้ว่า การให้การถ่ายทอดการเรียนรู้ทางการเมืองของกระบวนการสังคมปริศนทางการเมือง จะดำเนินไป 2 รูปแบบคือรูปแบบที่เห็นได้ชัด (Manifest Transmission) และแบบที่แฝงอยู่

¹ดูรายละเอียด Dawson และ Prewitt, Political Socialization, pp. 41-62, และอุษณีย์ ฉัตรานนท์, แนวทางการศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการ political socialization": 8.

(Latent Transmission) แบบที่เห็นได้ชัดก็คือ เมื่อกระบวนการถ่ายทอดนั้น เป็นการสื่อสารที่แสดงออกชัดเจนในการให้ข่าวสาร ค่านิยม และความรู้สึกต่อวัตถุทาง การเมือง ได้แก่ การสอนเรื่องหน้าที่ทางการเมืองของประชาชนให้แก่เด็กเรียนใน โรงเรียน เป็นอาทิ ส่วนรูปแบบที่แฝงอยู่ ได้แก่ การถ่ายทอดทัศนคติที่ไม่ไร้อคติทาง การเมือง (Non-political Attitudes) แต่มีผลกระทบต่อทัศนคติทางการเมือง ในทางอ้อม ซึ่งจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ในวัยเด็ก เช่น เด็กที่ได้รับเอาทัศนคติ ในทางการรวางจากครอบครัว จะมีผลกระทบต่อทัศนคติที่มุ่งหน้าทางการเมืองและ เรื่องอื่น ๆ ด้วย คือ จะมีแนวโน้มชอบมุ่งทางการเมืองที่เป็นเผด็จการ และมองการ เมืองเป็นกระบวนการของการต่อสู้เพื่อมีอิทธิพล เหนือผู้อื่นหรือเป็นการแสวงหาอำนาจ

เช่นเดียวกับ Dawson และ Prewitt¹ ซึ่งอธิบาย เป็นการสนับสนุนความคิดนี้ไว้อันสรุปได้ว่า แบบแผนการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคล แบ่งออกเป็น 2 แบบด้วยกัน คือ การเรียนรู้โดยทางอ้อม (Indirect Forms) และการเรียนรู้โดยตรง (Direct Forms) การเรียนรู้โดยทางอ้อม นั้น เป็นวิธีการที่ทำให้บุคคล เกิดความโน้มเอียงที่จะเป็นไป (Predisposition) ในทางการเมือง โดยวิธีการ เรียนรู้นั้นไม่ได้เกี่ยวกับการเมืองโดยตรง แต่มีอิทธิพลทำให้เกิดการพัฒนาความเป็น ตัวตนทางการเมือง (Political Self) ของบุคคลได้ การเรียนรู้แบบนี้จะสร้าง ทัศนคติที่ต่อผู้มีอำนาจทางการเมือง (Authority) หลักสำคัญก็คือ ความสัมพันธ์ ในวัยเด็ก ที่มีต่อพ่อแม่ ครู เป็นต้น จะพัฒนาเป็นความคาดหวังต่อผู้มีอำนาจทางการเมืองต่อไปได้ เช่น เด็กที่มีพ่อแม่ไม่เข้มงวดกวดขัน ก็จะมีแนวโน้มที่จะชอบ ผู้ที่มีอำนาจ ทางการเมืองหรือมุ่งทางการเมืองต่อไปเป็นเผด็จการไปด้วย ส่วนการเรียนรู้การ เมืองโดยตรง คือ การถ่ายทอดหรืออบรมโดยที่มีเนื้อหา (content) เกี่ยวกับ

¹ Dawson and Prewitt, Political Socialization, pp. 63-30.

การเมืองโดยเฉพาะ เช่น การเรียนรู้เรื่องโครงสร้างของรัฐบาล รูปแบบของการปกครองประเทศลัทธิการเมือง เป็นอาทิ

เมื่อโลกกล่าวมาแล้ว เกี่ยวกับการดำเนินการของกระบวนการสังคมประึกิตทางการเมือง ซึ่งมีวิธีหรือแบบแผนที่ทำให้บุคคลมีการเรียนรู้ทางการเมืองอย่างไรนั้น สิ่งสำคัญในการดำเนินการกระบวนการที่ไม่อาจมองข้ามไปคือ ตัวแทน (Agents) ของกระบวนการที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดการเรียนรู้ นั้นเอง

ข. ตัวแทนของกระบวนการสังคมประึกิตทางการเมือง

บุคคลใดจะมีการเรียนรู้ทางการเมืองจะต้องได้รับการถ่ายทอดผ่านตัวกลางอีกทีหนึ่ง นั่นคือ ตัวผู้ให้ หรือ ตัวแทน (Agents or socializer) ซึ่งแยกได้เป็นหลายประเภท เช่น ตัวแทนที่เป็นบุคคลที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด คือ ครอบครัว เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ตัวแทนที่เป็นสถาบัน (Institutional) เช่น โรงเรียน สถาบันการศึกษาชั้นสูง พรรคการเมืองหรือสถาบันสื่อสารมวลชนต่าง ๆ¹ ซึ่ง Dawson และ Prewitt² อีกนั่นเองที่ได้ให้การอธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้ชัดเจนขึ้น โดยชี้แจงว่า ตัวแทน (Agents) ในกระบวนการสังคมประึกิตทางการเมือง อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือตัวแทนที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะด้วยวัตถุประสงค์ที่จะใช้เพื่อถ่ายทอดค่านิยมทางการเมือง สร้างความสำนึกทางการเมือง ตลอดจนสนับสนุนการจัดตั้งหรือจัดระเบียบทางการเมือง ตัวแทนประเภทนี้ ได้แก่ พรรคการเมือง กลุ่มการเมืองต่าง ๆ เช่น กลุ่มเยาวชนทางการเมือง การกำหนดหลักสูตรวิชาการ เมืองในสถานศึกษา ตลอดจนองค์การโฆณะชนเชื้อ

¹วิสุทธิ โทธีแทน, "การให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ", : 51-52.

²

Dawson and Prewitt, Political Socialization, pp. 99-102.

ของรัฐบาลส่วนประเภทหลังจะเป็นตัวแทนที่ไม่ใช่ตัวแทนทางการ เมืองโดยตรง (Non-political Agencies) แต่จะทำการถ่ายทอดบรรทัดฐานทางการเมือง (Political Norms) ไปในขณะที่ตัวแทนเหล่านี้กำลังทำหน้าที่ตามสั่งคของตน ตัวแทนเหล่านี้ได้แก่ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน (Peer Groups) กลุ่มอาชีพ (Occupational Groups) กลุ่มศาสนา และกลุ่มทางสังคม เป็นอาทิ

และจากตัวแทนทั้งสองประเภทนี้ ทำให้เกิดมีความสัมพันธ์ในการถ่ายทอดการยอมรับให้เรียนรู้ทางการเมืองใน 2 รูปแบบตามขึ้นมา คือ ความสัมพันธ์ในแบบ Primary ซึ่งเป็นไปตามตัวแทนประเภทที่ไม่ใช่ตัวแทนทางการเมืองโดยตรง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมอาชีพ ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จะมีความเป็นส่วนตัวและไม่มีโครงสร้าง (Unstructured) ส่วนความสัมพันธ์อีกรูปแบบหนึ่งคือ Secondary ซึ่งเป็นไปตามตัวแทนประเภทที่จัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะ จะมีลักษณะเป็นทางการ และมีโครงสร้าง เช่น ในพรรคการเมือง ในสหภาพแรงงานและในสถาบันสื่อมวลชน ในทศสังคมหรือประเทศจะมีความสัมพันธ์ของตัวแทนนี้ อยู่ทั้ง 2 รูปแบบ ความสัมพันธ์ในแบบ Secondary นั้น สามารถที่จะกำหนดได้เป็นไปตามความต้องการได้ แต่ในแบบ Primary ไม่อาจกำหนดได้เพราะอยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้มีอำนาจทางการเมืองโดยตรง และความสัมพันธ์แบบที่ถือว่า เป็นจุดสำคัญของทฤษฎีสังคมประภคทางการเมืองในการให้การยอมรับให้เรียนรู้ทางการเมือง คือ ความสัมพันธ์ในแบบ primary

จากที่กล่าวมาแล้ว ถึง เรื่องของทฤษฎีแนวความคิดของกระบวนการสังคมประภคทางการเมือง โดยเน้นให้เห็นความสำคัญ ว่า กระบวนการนี้สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง โดยเมื่อมองในระดับสังคมจะพบว่าทำให้เกิดการกำหนดถ่ายทอด และสร้างรักษาวินัยธรรมการเมือง เมื่อมองในระดับบุคคลจะพบว่าทำให้เกิดความเป็นตัวตนทางการเมือง และกระบวนการนี้ดำเนินไปโดยตัวแทนของกระบวนการ ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดการยอมรับให้เรียนรู้ เกี่ยวกับการเมือง สิ่งสำคัญที่จะกล่าว

ต่อไปในเนื้อหาของการวิจัยครั้งนี้ คือ เรื่องของพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร (Communication Behavior) ที่นำมาศึกษาในฐานะตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ว่า มีความเกี่ยวข้องและหรือมีเหตุผลที่เหมาะสมทางทฤษฎีอย่างไร

5. กระบวนการสังคมประเภททางการเมืองกับพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร

การสื่อสาร (Communication) เป็นกระบวนการถ่ายทอดสาร จากผู้ส่งไปยังผู้รับโดยผ่านช่องทาง ซึ่งสามารถนำสารไปถึงผู้รับ¹ และจากกระบวนการดังกล่าวการสื่อสารจึงขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของบุคคล ซึ่งอาจ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป² นอกจากนี้การสื่อสารยังมีบทบาทในการ เปลี่ยนแปลงควม คือ เมื่อใดก็ตามที่คนเริ่มทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น การ เปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นไม่มากนัก โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนการกระทำของคน³ ซึ่งการ เปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลก็ย่อมจะส่งผลกระทบถึงการ เปลี่ยนแปลงในระดับสังคมอยู่บ้าง เพราะระบบสังคมย่อมประกอบและดำเนินไปด้วยบุคคลซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กัน

¹ Everett M. Rogers, Communication of Innovations, (New York: The Free Press, 1971), p.11.

² W. Schramm and D. Roberts, The Process and Effect of Mass Communication, (Urbana: University of Illinois Press, 1971), p.13.

³ ศิริชัย ศิริกายะ. "การสื่อสาร". ใน มนุษย์กับสังคม, หน้า 113-119, สรุติ บุญงาการ, ไพฑูรย์ สันลาภรัตน์, ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2520).

และเมื่อการสื่อสารนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับสังคม จึงอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการเมืองซึ่งเป็นระบบหนึ่งในสังคมด้วย ในเรื่องนี้ Galnoor¹ ได้ให้คำอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า

การสื่อสาร หมายถึง โอกาสที่จะมีปฏิสัมพันธ์ที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน การสื่อสารเป็นการแลกเปลี่ยนสารซึ่งมักจะนำมาซึ่งความเข้าใจกันเป็นส่วนใหญ่ บุคคล 2 คนยังมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใด โอกาสที่จะสื่อสารกันก็ยิ่งดีขึ้นเท่านั้น กลุ่มบุคคลยังมีการแลกเปลี่ยนสารกันมากเท่าใด ช่องทางการสื่อสารก็จะยิ่งถาวรมากขึ้นเท่านั้น สังคมยังเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารกันมากเท่าใด ขอบข่ายของการสื่อสาร (Communication Network) ก็จะยิ่งมีการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น และขอบข่ายของการสื่อสารที่พัฒนาไปนี้จะเป็นโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) สำหรับความพยายามซึ่งมีการประสานซึ่งกันและกัน เพื่อมุ่งไปสู่ความสำเร็จในวัตถุประสงค์รวม (Collective Goals) และสิ่งเหล่านี้คือ ขอบเขตของการเมืองนั่นเอง

สำหรับแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาในเรื่อง การสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) นั้น เป็นสิ่งที่ยอมรับกันทั่วไปโดยเฉพาะในวงการนักรัฐศาสตร์ที่ศึกษาการเมืองในค่านพฤติกรรมของมนุษย์ (Behavioral Approach) เชน

---

¹ Itzhak Galnoor. "Political Communication, and The Study of Politics, "paper prepared for delivery at Moscow IPSA Congress of August 12-13, 1979. Section SM. 21, International Political Science Association, 1979, p.4. (The theoretical approach presented in this paper is the first part of a "politics as communication" case-study of the Israeli political system. It will be published by Sage Publications in 1980.)

Almond และ Powell¹ ในปี 1966 กล่าวว่า

การวิเคราะห์และเปรียบเทียบการทำหน้าที่ของการสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) เป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์และน่าสนใจที่สุดประการหนึ่งในการที่จะศึกษาระบบการเมืองต่าง ๆ ผู้นำทางการเมืองและนักทฤษฎีทางการเมือง ยอมรับกันมานานแล้วว่ามี ความเกี่ยวข้องอันซับซ้อนของการสื่อสารในระบบการเมือง

และ

การวิเคราะห์การสื่อสารในสังคมนั้น สามารถที่จะศึกษาด้วยวิธีการต่าง ๆ หลายวิธีการสื่อสาร เป็นปัจจัยที่แพร่กระจายไปทั่วไปวิถีชีวิตของมนุษย์ เราจะพบว่า การสื่อสารมีอยู่ในทุกระดับของกิจกรรมทางสังคม จึงมีผู้เสนอว่า ศาสตร์ทางการเมืองนั้น สามารถที่จะอธิบายแนวความคิดเสียใหม่ได้ โดยใช้หลักของการสื่อสารและในลักษณะที่เป็นปัจจัยซึ่งทำหน้าที่กระจายข่าวสารและกำหนดผลกระทบ (Impact) จาก การนั้น

ต่อมาในปี 1978 Almond และ Powell² ได้อธิบายเพิ่มเติมในเรื่องนี้ ซึ่งตรงกับแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนั้นมาก ดังนี้

¹ Almond and Powell. Comparative Politics: A Developmental Approach. pp.164-165.

² Almond and Powell. Comparative Politics: System Processes and Policy. (Boston: Little, Brown and Company, 1978), p. 152. Quoted in Itzhak Galnoor. "Political Communication and The Study of Politics".

การสื่อสารด้านการเมือง คือ หน้าของระบบในขั้นพื้นฐาน (Basic System Function) ซึ่งจะมีผลในการรักษาและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมือง และโครงสร้างทางการเมือง ความจริงแล้วอาจกล่าวได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ในระบบการเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการสื่อสาร ซึ่งมีทั้งในรูปของเทคโนโลยีและบุคลากร ตัวอย่างเช่น กระบวนการสังคมประภคิ ทั้งหมดก็คือ กระบวนการสื่อสาร นั่นเอง ถึงแม้ว่าการสื่อสารนั้นจะเป็นไปโดยมิได้หวังผลที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติก็ตาม ในทำนองเดียวกันนี้ การประสานงานและการควบคุมของบุคคลตามบทบาทในองค์กรต่าง ๆ ย่อมคงอาศัยการสื่อสารในการให้ข้อเท็จจริง ดังนั้นในการสร้างรูปแบบของสังคมประภคิใหม่ และ ในการสร้างองค์กรใหม่ ทางกของอาศัยการเปลี่ยนแปลงในความเป็นไปของการสื่อสาร

จากที่กล่าวมานี้ พอจะเห็นได้ว่า การสื่อสารมีความสัมพันธ์กับการเมืองอย่างใกล้ชิดจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป โดยเฉพาะที่กล่าวมาว่า กระบวนการสังคมประภคิทั้งหมดก็คือ กระบวนการสื่อสารนั้น สนับสนุนแนวความคิดในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง เพราะกระบวนการสังคมประภคินั้น ย่อมดำเนินกระบวนการไปโดยตัวตัวแทน (Agents) ของกระบวนการ ซึ่งเมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งลงไปจะเห็นว่า การทำหน้าที่ของตัวแทนทั้งหลายก็เป็นไปโดยตัวการสื่อสารนั่นเอง ดังนั้นการศึกษาจึงพิจารณา ตัวแทนของกระบวนการสังคมประภคิทางการเมืองในฐานะที่เป็นหน่วยของการสื่อสาร หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นสื่อประเภทต่าง ๆ ที่บุคคลแสดงออกซึ่งพฤติกรรมการสื่อสารในเรื่องเกี่ยวกับการเมืองมาเป็นตัวแปรอิสระ (Independent Variables) เพื่อค้นหาความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ทางการเมืองในกระบวนการสังคมประภคิทางการเมืองนั่นเอง

ในขอบข่ายของกระบวนการสังคมประภคิทางการเมืองนั้น ยังมีปัจจัยสำคัญที่อาจมีผลในการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคล ที่ไม่อาจมองข้ามได้ ซึ่งได้หยิบยกมาพิจารณาในการศึกษาครั้งนี้อยู่อีกสองปัจจัยด้วยกันคือ ลักษณะความเป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิดเห็น (Influent Pattern) และ ปัจจัยการมีประสพการณ์ในเหตุการณ์ทางการเมือง (Political Events) ทั้งจะไดกล่าวถึงความเกี่ยวข้องของพหุเป็นสังเขป ต่อไป

6. กระบวนการสังคมปริศนิต่างการเมืองกับลักษณะความเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็น

ลักษณะความเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็น (Influential Pattern) หรือ ลักษณะผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leadership) นั้น หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการที่จะมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของบุคคลอื่นให้เข้าไปในทางที่ตนต้องการ และลักษณะของความเป็นผู้นำความคิดเห็นในทำนองนี้ กล่าวได้ว่า เป็นลักษณะที่ไม่เป็นทางการ (Informal) คือ อาจเป็นบุคคลใดก็ได้ในกลมโลกกลมหนึ่ง ซึ่งมีสถานภาพทางสังคมเท่าเทียมกัน ไม่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอย่างเป็นทางการใด ๆ แต่มักจะแสดงซึ่งความสามารถที่จะชักนำผู้อื่นเสมอ²

การที่นำมาพิจารณาในฐานะปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทางการเมืองของกระบวนการสังคมปริศนิต่างการเมืองนั้น เนื่องด้วยเหตุผลที่ว่า ในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเมืองในคานพบัตติกรรมในอดีต คือ Erie County Study โดย Lazarsfeld กับคณะในปี 1950 ซึ่งเป็นการศึกษาเหตุการณ์การเลือกตั้งประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ว่าการสื่อสารในรูปของสื่อมวลชน (Mass Media) จะมีอิทธิพลต่อการลงคะแนนเสียง หรือไม่อย่างไร ปรากฏว่าโคคนพบว่ามีตัวแปรแทรกเข้ามากระหว่างสื่อมวลชนและผลที่ตามพบัตติกรรมของบุคคล คือ อิทธิพลของการติดต่อกันระหว่างบุคคล (Interpersonal Influence) และบุคคลที่มีอิทธิพลนั้นก็คือ ผู้นำความคิดเห็น

¹ Everett M. Rogers with Lynne Svenning, Modernization among Peasants: The Impact of Communication, (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1969), p. 223.

² Ibid., p. 223.

ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นแนวความคิดสำคัญ คือ The Two-Step Flow of Communication¹ นั้นเอง ดังนั้น ในการศึกษาความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการสื่อสารกับกระบวนการทางการเมือง จึงจำเป็นต้องนำปัจจัยนี้มาพิจารณาในฐานะเป็นตัวแปรที่อาจจะแทรกเข้ามา (Intervening Variable) เช่นเดียวกัน แต่เป็นการพิจารณาในแง่ที่ว่า หากบุคคลมีลักษณะของผู้นำความคิดเห็นแล้ว ลักษณะนั้นจะมีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้เพราะต้องคำนึงไว้ว่าในกระบวนการทางการเมืองนั้น ในการถ่ายทอดการเรียนรู้โดยผ่านตัวแทนซึ่งมีความสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ ย่อมจะมีบุคคลที่มีลักษณะเช่นอยู่เสมอ เช่นที่ Dawson และ Prewitt กล่าวไว้ว่า "ผู้นำความคิดเห็น เป็นบุคคลที่ไม่อาจจะมองข้ามได้ เขามักจะมีอิทธิพลต่อกลุ่มเพื่อนสนิทเสมอ"²

7. กระบวนการสังคมประภคทางการเมืองกับเหตุการณ์ทางการเมือง

ตามที่ได้อธิบายมาแล้วในเรื่องของตัวแทน (Agents) ของกระบวนการสังคมประภคทางการเมืองนั้น ได้เน้นให้ทราบว่า ครอบครัว กลุ่มเพื่อนและโรงเรียน เป็นอาทิ เป็นตัวแทนที่ให้การอบรมให้เรียนรู้ทางการเมืองแก่บุคคลในชวตงน ๆ ของชีวิต แต่ยังมีปัจจัยสำคัญในฐานะตัวแทนที่มีอิทธิพลโดยตรง (Direct Impact) ในการที่จะทำให้บุคคลเกิดความรับรู้และคานิยมทางการเมืองอีก และตัวแทนนี้เป็นตัวแทน

¹ Ibid., p. 221.

² Dawson and Prewitt, Political Socialization, p. 193.

ของโลกทางการเมืองโดยตรง ซึ่งบุคคลจะต้องประสบกับปัจจัยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในการเรียนรู้ทางการเมือง ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้ย่อมไม่ได้เป็นไปโดยแยกต่างหากออกไปจากโลกของการเมือง ปัจจัยนี้คือ เหตุการณ์ต่าง ๆ ทางการเมือง (Political Events) อันได้แก่การปฏิวัติ การลอบสังหารบุคคลสำคัญ ตลอดจนการเลือกตั้งและการรณรงค์หาเสียง เป็นต้น

ในระยะต้นของชีวิตบุคคลจะเรียนรู้และมีประสบการณ์ทางการเมืองอยู่แล้วจากทั่วแทน คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน แต่เมื่อเติบโตเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ประสบการณ์ทางการเมืองที่ได้จากเหตุการณ์ทางการเมืองจะมีบทบาทในการช่วยกำหนดความเป็นตัวตนทางการเมืองมากยิ่งขึ้น บุคคลจะเริ่มเรียนรู้ถึงการเมืองจากการเมืองโดยตรง ไม่ใช่แต่เพียงเรียนรู้โดยผ่านตัวกลางอื่น ๆ มา นั่นคือ การไปฟังการรณรงค์หาเสียงทางการเมือง (Political Campaign) การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล นั้น นับเป็นบทเรียนทางการเมืองอันสำคัญ¹ และเท่ากับเป็นการทดสอบความเป็นจริงในเรื่องของการเมืองที่ได้เคยเรียนรู้มาก่อนแล้วในระยะแรกของชีวิต ซึ่งจะส่งผลทำให้โลกทัศน์ทางการเมืองของบุคคลเปลี่ยนไป ดังที่ Almond และ Powell² กล่าวไว้ว่า

¹ Dawson and Prewitt, Political Socialization, p. 191.

² Almond and Powell, Comparative Politics: A Developmental Approach, p. 69.

ไม่ว่าทัศนคติที่มีต่อระบบการเมืองของบุคคลจากความคิที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครอบครัวและโรงเรียน จะเป็นไปในทิศทางใดก็ตาม แต่เมื่อบุคคลไม่ได้รับการเหลียวแลจากพรรคการเมือง หรือได้รับความไม่ชอบธรรมจากตำรวจ หรือ อคหยากจากความยากจน หรือแม่แต่ถูกเรียกเกณฑ์ทหารก็ตาม ทัศนคติทางการเมืองของเขา จะเปลี่ยนไปจากเดิม

จึงเห็นได้ว่า ปัจจัยการมีประสบการณ์ในเหตุการณ์ทางการเมือง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาในฐานะตัวแปรสำคัญที่อาจแทรกเข้ามา (Intervening Variable) ระหว่าง การสื่อสารกับกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองอีกประการหนึ่ง

ในส่วนทฤษฎีและแนวความคิดนี้ จากที่โลกกล่าวมาทั้งหมดตั้งแต่หัวข้อที่ 1 จนถึงหัวข้อที่ 7 พอจะสรุปได้ว่า การวิจัยนี้ใช้ทฤษฎีและแนวความคิดสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ การสื่อสาร กับกระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง โดยพิจารณาว่า การสื่อสารจะมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลที่เกิดขึ้นในกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองหรือไม่อย่างไร และสำหรับการเรียนรู้ทางการเมือง นั้น ได้แยกเป็นตัวแปรปฏิบัติการ (Operational Variables) โดยอาศัยแนวความคิดในเรื่อง ที่ว่ากระบวนการสังคมประกิตฯ เป็นตัวสร้างถ่ายทอดและรักษา วัฒนธรรมทางการเมือง โดยเน้นเฉพาะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ดังนั้น ตัวแปรทั้งหมดที่คิดหาจึงได้แก่ ทัศนคติทางการเมือง (Political Attitude) ความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) ความสนใจทางการเมือง (Political Interest) การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) และ ความรู้สึกแยกตนเองออกจากการเมือง (Political Alienation) ซึ่งตัวแปร 4 ตัวแรกนั้น เป็นทัศนคติ ความรู้ ความสนใจ และการเข้าร่วมทางการเมือง อันเป็นการเมืองระบอบประชาธิปไตย เพื่อต้องการที่จะวัดว่า บุคคลมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมีความรู้ เรื่องการเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีความสนใจทางการเมือง และมีการเข้าร่วมทางการเมืองอันเป็นลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยเพียงใด ซึ่ง

นับเป็นการวัดการ เรียนรู้ทางการ เมืองของบุคคลในทางบวก ส่วนตัวแปรตัวสุดท้ายนั้นเป็นการ วัดความรู้สึกทัศนคติจากการ เมืองของบุคคล ซึ่งหมายถึงความรู้สึกว่าคนไม่มีความสามารถที่จะ กระทำการใด ๆ ใหม้ผลต่อการ เมืองใด รวมทั้งความรู้สึกไม่พอใจในเรื่องการ เมือง อันเป็น การวัดการ เรียนรู้ทางการ เมืองของบุคคลในทางลบ

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ จะแยกเป็น

1. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทั้งขอบข่ายของตัวแปรอิสระ (Independent Variable) คือ การสื่อสาร และขอบข่ายของตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ กระบวนการสังคมประชาการ เมือง

2. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเฉพาะขอบข่ายของตัวแปรตาม คือ กระบวนการสังคม ประชากร เมือง

ที่กล่าวมาว่า "ขอบข่ายของตัวแปร" นั้น หมายถึง ผลงานวิจัยอาจะมีใดกล่าวถึงตัวแปร ที่ศึกษาเช่นเดียวกับการวิจัยครั้งนี้โดยตรง แต่เนื้อหาเกี่ยวโยงโดยตรงถึงตัวแปรนั้น ๆ เช่น ความตื่นตัวทางการเมือง ก็เป็นเรื่องเกี่ยวโยงโดยตรงกับกระบวนการสังคมประชาการ เมือง เป็นต้น

1. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

๑. ผลงานวิจัยที่กระทำในประเทศไทย

1. อ่ำพล สิงห์โกสินทร์ และ สวัสดิ์ กฤตราชนันท์ ได้สำรวจอิทธิพลของ การสื่อสารต่อความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในเขตอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

อ่ำพล สิงห์โกสินทร์ และ สวัสดิ์ กฤตราชนันท์, "ความตื่นตัวทางการเมืองกับการสื่อสาร", รายงานการวิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (ม.ป.ท.), (ม.ป.ป.).

และอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า

1.1 โอกาสการฟังวิทยุและอ่านหนังสือพิมพ์มีส่วนสำคัญที่ทำให้ราษฎรในท้องถิ่นชนบทดังกล่าวมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

1.2 การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) เช่น การประชุมหรือราชการของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และการบอกกล่าวของญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เป็นแหล่งข่าวสำคัญที่ช่วยสร้างความคุ้นตัวและความเข้าใจทางการเมือง

1.3 ที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งก็คือ การพบวาระของการสื่อสารแบบ Two-Step flow คือ การใช้ทั้งสื่อมวลชนและสื่อบุคคลร่วมกันเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการเผยแพร่ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนในเขตชนบทไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่อยู่ใต้อาณัติของบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือและสามารถเข้าถึงชาวบ้านได้

2. 2. เสรี วงษ์มณฑา ได้สำรวจความเห็นทางการเมืองของนักศึกษาไทยจำนวน 640 คน จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในปี 2520 พบว่า

2.1 การที่นักศึกษาเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ และโทรทัศน์ นั้น มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ความสำคัญทางการเมืองยิ่งให้ความสนใจและรับฟังข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนมากเท่าไร ก็ยังจะมีแนวโน้มตระหนักถึงความสำคัญของการเมืองตามไปด้วย

2.2 นักศึกษาไทยในปัจจุบันให้ความสนใจทางการเมืองมากกว่าสมัยก่อน แหล่งข่าวสารการเมืองที่สำคัญได้แก่หนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ส่วนสื่อประเภทวิทยุ และโทรทัศน์นั้นให้บริการด้านความบันเทิงเสียมากกว่า

---

¹Seri Wongmonta, "Psychological and Sociological Factors, Need for Orientation, and Political Communication Behavior among Thai University Student: A Case Study of Use and Gratifications." (Ph.D.dissertation in Journalism, Southern Illinois University at Carbondale, USA, 1978), pp. 254.

2.3' การสื่อสารระหว่างบุคคล ระหว่างเพื่อนฝูงและญาติพี่น้องมีผลต่อความสนใจ และการเรียนรู้ทางการ เมืองของนักศึกษาอย่างมาก

2.4 นักศึกษาทั้งสองมหาวิทยาลัย ส่วนมากจะมีพฤติกรรมการเมืองเป็นแบบ "อำนาจนิยม" (Authoritarian) และมีความรู้สึกนึกคิดโน้มเอียงไปทาง "อนุรักษนิยม" หรือ "ฝ่ายขวา" (Rightist Orientation) มากกว่า "เสรีนิยม" (Liberalism) หรือ "ฝ่ายซ้าย" (Leftist Orientation) ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมและสังคม เช่น สถาบันทางศาสนา พระมหากษัตริย์ การปกครอง และพื้นฐานทางสังคมซึ่งนักศึกษาสวนมากมาจากครอบครัวฐานะปานกลาง

2.5 กลุ่มนักศึกษาที่มีความรู้สึกนึกคิดโน้มเอียงไปทาง "ฝ่ายซ้าย" นั้น มีแนวโน้มที่จะอาศัยการสื่อสารแบบตัวต่อตัว เช่น การประชุมถกเถียงปัญหาเป็นสื่อกลางและแหล่งข่าวมากกว่าการใช้สื่อสารมวลชน

2.6 นักศึกษาทั้งสองมหาวิทยาลัยส่วนมากมีความรู้สึกว่าเขาต้องการเรียนรู้กลไกทางการเมืองมากขึ้น เรียกว่า ความต้องการเรียนรู้หรืออบรมทางการเมือง (Need for Political Orientation) เนื่องจากเหตุผลทางจิตวิทยา ได้แก่ ความรู้สึกแยกตนเองจากการเมือง (Political Alienation) และระบบการปกครองในประเทศ

2.7 นักศึกษาที่มีความรู้สึกแยกตนเองจากการเมือง มีใคแสวงหาทางออกควยวิธี "หนีโลก" (Escapists) อย่างไรก็ดีผลเสมอไป แท้จริงหาข่าวสารและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาเพื่อแก้ไขสถานการณ์เดิมให้ดีขึ้น

3. James N. Mosel¹ ได้ศึกษาแบบแผนการสื่อสารในประเทศไทย ในฐานะที่เป็นสื่อสอนสมาชิกในสังคมให้เข้าใจพฤติกรรมทางการเมือง หรือ กระบวนการสังคม

¹ James N. Mosel, "Communication Patterns and Political Socialization in Transitional Thailand", Communication and Political Development. pp. 184-228.

ประภีททางการเมือง การศึกษาครั้งนี้ Mosel อาศัยข้อมูลทฤษฎีของหลายท้องที่และบางชั้น เป็นท้องที่หนึ่งที่รวมอยู่ด้วย จากการศึกษาพบว่า

3.1 ระบบการสื่อสารของไทย ในฐานะที่เป็นตัวแทน (Agent) ของกระบวนการสังคมประภีททางการเมือง นั้น แทนที่จะมีผลให้คนไทยสามารถเรียนรู้ในพฤติกรรมทางการเมืองแบบประเทศที่มีระบบการเมืองทันสมัย กลับไปมีผลในทางสนับสนุนส่งเสริมให้ลักษณะวัฒนธรรมการเมืองแบบจารีตประภีท ซึ่งเป็นรูปแบบของความรู้สึกนึกคิดแบบเก่า ๆ ทางสังคมและการเมืองไทยยิ่งขึ้นต่อไป Mosel กล่าววา สื่อในสังคมไทยทำหน้าที่ในคานนี้ เสมือน "การใช้วิธีใหม่เพื่อเล่นบทบาทเก่า"

3.2 นอกจากนั้น Mosel¹ ยังได้พยายามทดสอบทฤษฎีของ Lerner¹ ความสัมพันธ์ของการขยายตัวของชุมชนนครหรือการเปลี่ยนสภาพเป็นสังคมเมือง (Urbanization) กับ การเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชน (Political Participation) ซึ่งวัดจากการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Voting) ปรากฏว่า การขยายตัวของชุมชนนครมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชน สาเหตุอาจเป็นเพราะว่าในคางจังหวัดนั้นการติดต่อสื่อสารแบบตัวต่อตัว (Interpersonal Communication) มีส่วนชักจูงให้ประชาชนไปลงคะแนนกันมาก และการไปลงคะแนนเสียงคานที่สาธารณะในคางจังหวัดนั้น ชาวคางจังหวัดมักคิดว่าเป็นการชุมนุมคล้ายกับมีงานมหรหรรรมอย่างหนึ่ง

3.3 นอกจากในเรื่อง การเข้าร่วมทางการเมืองเลือกตั้งแล้ว Mosel ยังได้วิเคราะห์คุณลักษณะทางจิตวิทยา คือ "Self Potency" คือ ชอบเซทที่บุคคลเชื่อว่า เขาสามารถควบคุมวิถีชีวิตของตัวเองและตัดสินใจหาคางควยตนเองได้ ซึ่งพบว่าคนไทยส่วนใหญ่

---

¹Daniel Lerner, "Toward a Communication Theory of Modernization", in Communication and Political Development, ed, Lucien W.Pye, p. 342.

เชื่อว่าตนเองสามารถตัดสินใจต่าง ๆ ด้วยตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ และประชาชนในเขตพระนคร-ธนบุรี มีลักษณะนี้มากกว่าคนต่างจังหวัด จึงอาจกล่าวในแง่ของความทันสมัย (Modernization) ได้ว่า คนในเมืองหลวงมีการพัฒนาเป็นคนทันสมัยมากกว่าคนต่างจังหวัด

ข. ผลงานวิจัยที่กระทำในต่างประเทศ

สำหรับผลงานวิจัยของต่างประเทศที่เกี่ยวกับการสื่อสารกับกระบวนการสังคมประภคทางการเมือง คนขางจะมีให้ศึกษาคนควาใดน้อยในประเทศไทย แต่อย่างไรก็ดี Chaffee, Jackson-Beeck และ Lewin และ Wilson¹ ได้รวบรวมหลักฐานในเรื่องนี้ไว้อย่างในหนังสือเรื่อง "Mass Communication in Political Socialization" (1975) ซึ่งเป็นขอขายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของ สื่อ(Media) กับกระบวนการสังคมประภคทางการเมืองในเรื่องของการทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจทางการเมือง (Political Cognitions) แก่บุคคล ผลงานวิจัยที่รวบรวมไว้นั้นมีโดยสรุปดังนี้

1. จากผลงานของ Johnson² ในปี 1967 Hollander ในปี

¹ S.H. Chaffee, M.Jackson-Beeck, J.Lewin and D. Wilson", Mass Communication in Political Socialization", in Handbook of Political Socialization, ed. R. Renshon 1975, cited by Becher, McCombs, McLeod, "Political Cognitions", in Political Communication, ed. S.H. Chaffee, P.36

² N.Johnson, "Televison and Politicization; a Test of Competing Models", Journalism Q.50 (Autumn), 1973: 447-455, 474, cited by ibid., p.36

Hollander¹ ในปี 1971 และ Dominick² ในปี 1972 ทำให้ทราบได้
ว่า สื่อ เป็นแหล่งที่มาขั้นพื้นฐานในการให้ข้อมูลและข่าวสารทางการเมืองแก่บุคคลในวัย
เด็กและวัยรุ่น

2. Chaffee, Ward และ Tipton³ ในปี 1970 ได้ใช้วิธี
Cross-lag correlation ทดสอบสมมติฐานที่ว่า การเปิดรับสื่อเกี่ยวกับข่าว
สารบ้านเมืองจะนำไปสู่การมีความรู้เรื่องการเมือง โดยการจัดการใช้สื่อและความรู้ทาง
การเมืองของนักศึกษาในระดับ High School ชั้น junior และ senior
ของ Wisconsin ก่อนและหลังการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในปี 1968
โดยการเปรียบเทียบผลปรากฏว่า การใช้สื่อทำให้เกิดความรู้ทางการเมืองในระหว่างที่มี
การรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้งมากกว่า ในระยะที่การเลือกตั้งผ่านไปแล้ว การวิจัยนี้
ได้มีการควบคุมตัวแปรทางการศึกษาและตัวแปรอื่น ๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของการ
ใช้สื่อต่อการมีความรู้เอาไว้อย่างน้อย นอกจากนี้ ยังพบว่าสื่อที่เฝ้าข่าวทาง ๆ ยังสามารถส่งผ่าน
ข้อมูลข่าวสารนั้นไปยังเด็กที่อายุน้อยกว่าอีกด้วย

---

¹ N.Hollander, "Adolescents and the War: The Sources of Socialization", Journalism Q, 48 (Autumn), 1971: 472-479, Cited by *ibid.*, p.36.

² J.R. Dominick, "Television and Political Socialization, "Educational Broadcasting Rev. 6 (February), 1972: 48-57, cited by *ibid.*, p.36.

³ S.H. Chaffee, L.S. Ward and L.P.Tipton, "Mass Communication and Political Socialization, "Journalism Q. 47 (Winter), 1970: 647-659, Cited by *ibid.*, pp.36-37.

3. Atkin และ Gantz¹ ปี 1975 ใช้ Longitudinal data แสดงให้เห็นว่า ความสนใจในการชมข่าวทางโทรทัศน์ ทำให้เป็นแนวโน้มที่จะได้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของบ้านเมืองตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นประจำ นอกจากนี้ยังพบว่า การพูดคุยเรื่องเหตุการณ์บ้านเมืองของพ่อแม่กับลูกที่อยู่ในวัยเด็กของคนจะเป็นแนวทางที่มีผลต่อการชมรายการโทรทัศน์และการมีความรู้เพิ่มขึ้นจากกลุ่มเด็กที่เรียนในระดับเดียวกัน

4. McLeod, Brown และ Becker² ในปี 1975 ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบ Cross-lag กับกลุ่มผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวในปี 1972 และปี 1974 ได้พบว่าผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์และชมโทรทัศน์เกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองเป็นประจำ จะเพิ่มความรู้สึกในการมีความเชื่อมั่นในบทบาททางการเมือง (Political Efficacies) ของตนเอง ต่อกรณี Watergate มากกว่าบุคคลอื่น

---

¹ C.K. Atkin and W. Gantz, "The Role of Television News in the Political Socialization of Children," presented to the International Communication Association, Chicago, III, 1975, cited by *ibid.*, p. 37.

² J.M. McLeod, J.D. Brown and L.B. Becker, "Decline and Fall at the White House: A Longitudinal Analysis of Communication Effects," presented to the Association for Education in Journalism, Ottawa, Canada, 1975, cited by *ibid.*, p. 37.

5. McLeod, Chaffee และ Wackman¹ พบว่าแบบแผนของการสื่อสารภายในครอบครัวระหว่างพ่อแม่กับลูก มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสารในเรื่องเหตุการณ์บ้านเมืองของเด็กวัยรุ่น ซึ่งการวิจัยนี้ได้ควบคุมตัวแปร การศึกษาและตัวแปรที่สำคัญอื่น ๆ ไว้แล้ว ผู้วิจัยได้อธิบายว่าในบางที่เด็กถูกสอนให้แสดงออกซึ่งความคิดเห็นและเปิดโอกาสในการโต้เถียงเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมือง และที่ให้ความสำคัญในการเชื่อฟังและคล้อยตามพ่อแม่เพียงเล็กน้อย มักจะเป็นผลให้เด็ก เปิดรับสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองมากกว่าการเปิดรับสารที่มีเนื้อหาในทางให้ความบันเทิงซึ่งเด็กอื่น ๆ จะได้รับจากการชมภาพยนตร์

6. Chaffee, Jackson-Buck, Lewin และ Wilson² ในปี 1975 ได้เสนอข้อมูลซึ่งแสดงว่า อิทธิพลในการไร้อำนาจของเด็กวัยรุ่นที่มีผลต่อความรู้ทางการเมืองจะลดน้อยตามลำดับ เมื่อเทียบกับผลที่เกิดขึ้นกับผู้ที่มีอายุมากขึ้นไปอีก 8 ปี

---

¹ J.M. McLeod, S.H. Chaffee and D.B. Wackman, "Communication and Political Socialization, Beverly Hills: Sage Publication (in preparation), 1975, cited by *ibid.*, p. 37.

² S.H. Chaffee, M. Jackson-Buck, J. Lewin and D. Wilson Mass Communication in Political Socialization, cited by *ibid.*, p. 37.

7. Mc Leod และ O'Keefe¹ ปี 1972 ได้พบว่าอิทธิพลของสื่อที่มีต่อเด็กวัยรุ่นจะเปลี่ยนไปตามบทบาทของเพศและอาชีพ เมื่อเด็กเริ่มเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ซึ่ง Himmelweit และ Swift² ได้สนับสนุนผลงานของ Mc Leod และ O'Keefe. ในเรื่องดังกล่าว

8. Mc Leod และ Becker³ ศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจ (Gratification) ที่ได้จากเนื้อหาทางการเมือง ผู้วิจัยพบว่า พื้นฐานที่โน้มน้าวใจในการใช้สื่ออันอาจมีความสำคัญเท่า ๆ กับการเปิดรับสาร ในเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดให้มีประสิทธิผลทางการเมือง นอกจากนี้ยังได้เสนอไว้ด้วยว่า เนื่องจากการศึกษานี้ได้กระทำเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีอายุน้อยและมากเท่านั้น อาจเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นหากจะทำการศึกษาระบบการสังคมประเภททางการเมืองของกลุ่มบุคคลที่มีวัยน้อยกว่าด้วย

---

¹J.M. Mc Leod and G.J. O'Keefe, "The Socialization Perspective and Communication Behavior, "in Current Perspectives in Mass Communication Research, eds. F.G. Kline and P.J. Tichenor, Beverly Hills, Sage Publications, 1972: 121-168, cited by *ibid.*, pp. 37-38.

²H. Himmelweit and B. Swift, "Principles of Continuities and Discontinuities in Media Use and Taste: A Longitudinal Study of Adolescents Reexamined at age 25 and 33, "J. Social Issues, (in press), 1975, cited by *ibid.*, p. 38.

³J.M. McLeod and L.B. Becker, "Testing the Validity of Gratification Measures through Political Effects Analysis, "in The Use of Mass Communication: Current Perspective On Gratification Research eds. J.G. Blumer and E. Katz, Beverly Hills, Sage Publications, 1974; 137-166, Cited by *ibid.*, p. 38.

2. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของเฉพาะตัวแปรตาม

2.1 ทินพันธ์ นาคะตะ¹ ได้ศึกษาทัศนคติของนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย 6 แห่งด้วยกัน คือ ธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ เชียงใหม่ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายเรืออากาศ โดยแบ่งนักศึกษาที่ทำการสำรวจออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกัน คือ นักศึกษาแขนงวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์และการทหาร โดยศึกษาเฉพาะนักศึกษาชายเท่านั้น โดยกำหนดการศึกษาศักดิ์ของนักศึกษาวา ทัศนคติการเมืองดั้งเดิมของไทยจะมีผลต่อกระบวนการประชาธิปไตยอย่างไร ระดับการเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชนตลอดจนความกระตือรือร้นที่จะเข้ามีส่วนร่วม อยู่ในระดับสูงต่ำเพียงใดและศึกษาทัศนคติแบบประชาธิปไตย กับ ทัศนคติแบบอำนาจนิยมซึ่งมีผลมาจากการระบอบการสังคมนิยมทางการเมือง ผลการวิจัยปรากฏว่า

2.1.1 นักศึกษาไทยมีทัศนคติที่ชัดเจนอยู่ในตัวเอง คือมีทั้ง ทัศนคติที่ล่าหลังและทันสมัยผสมกัน คือ มีทั้งทัศนคติที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย และแบบที่ต่อต้านประชาธิปไตย ซึ่งในแบบแรกได้แก่ การยึดมั่นในแนวความคิดแบบประชาธิปไตย ความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง และความต้องการสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง สำหรับในแบบหลัง คือ การมีแนวโน้มที่จะนิยมอำนาจการขาดความเชื่อมั่นในเพื่อนมนุษย์และสภาพแวดล้อมทางการเมืองตลอดจนวิจารณ์

2.1.2 นักศึกษาซึ่งมีการศึกษาสูงมากเท่าใด ยิ่งมีลักษณะอำนาจนิยมมากขึ้นเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงมีความรู้สึกต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น

¹Thinepan Nekata, The Problems of Democracy in Thailand: A Study of Political Culture and Socialization of College Students, 1975., pp. 1-305,

2.1.3 นักศึกษาในแขนงวิชาทางวิทยาศาสตร์ มีทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุด ในขณะที่นักศึกษาในโรงเรียนทหารมีแนวโน้มไปในทางอำนาจนิยม ส่วนนักศึกษาทางสังคมศาสตร์จะอยู่ระหว่างกลาง ที่เป็นดังนี้เพราะนักศึกษาทางสังคมศาสตร์ เช่น รัฐศาสตร์มีลักษณะอนุรักษนิยมเป็นการศึกษาเพื่อเตรียมคนให้เข้ารับราชการ และจากการศึกษาในมหาวิทยาลัยมีส่วนทำให้เกิดความรู้สึกรับรู้ได้ว่า สิ่งที่เป็นอุดมคติทางการเมืองนั้น ชัดกับสภาพความเป็นจริง ส่วนนักศึกษาแขนงวิทยาศาสตร์มีทัศนคติประชาธิปไตยมากกว่าอาจ เป็นเพราะส่วนใหญ่ไม่ต้องออกไปรับราชการ จึงมีอคติต่อระบบการเมืองน้อยสำหรับนักศึกษาโรงเรียนทหารมีแนวโน้มแบบอำนาจนิยมเพราะลักษณะหลักสูตรและระเบียบวินัย ตลอดจนการสั่งสอนในโรงเรียน

2.1.4 นักศึกษาทางทหารมีระดับความเชื่อมั่นหรือศรัทธาในสภาพแวดล้อมทางการเมืองมากกว่า นักศึกษาอีก 2 แขนงวิชา อาจเพราะว่าการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) ของนักศึกษาทหารย่ำถึงความศรัทธาเชื่อมั่นในหมู่คณะ หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และในสถาบันของรัฐ

2.1.5 ทินพันธ์ สรุปว่า ลักษณะขัดแย้งกันระหว่างประชาธิปไตยกับอำนาจนิยมนี้เป็นลักษณะรวมของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงสังคมที่มีค่านิยมมากมายหลายอย่างผสมผสานรวมกัน (Poly Normative Society) จะทำให้ระบบการเมืองไทยมันคงมีประสิทธิภาพ ผู้ที่จะเป็นผู้นำทางการเมืองในอนาคตจะต้องเปลี่ยนทัศนคติแบบดั้งเดิมให้เป็นทัศนคติที่เอื้ออำนวยต่อประชาธิปไตยให้ได้

2.2 สุจิต บุญบงการ ได้ศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของการศึกษาที่มีต่อวัฒนธรรมทางการเมือง โดยให้เหตุผลว่าระบบการศึกษาเป็นตัวแทนหนึ่งของกระบวนการที่นำ

¹ Suchit Lunbongkarn, "Higher Education and Political Development". pp. 1-159.

ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน ซึ่งก็คือกระบวนการสังคมประเพณีทางการเมืองนั้นเอง สถานศึกษาจะมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพของผู้ที่เข้ามาศึกษา และก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างไปจากบุคคลที่มีการศึกษาคำ จากการศึกษาจากกลุ่มนักศึกษาปีสุดท้ายของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 372 คน พบว่า

2.2.1 นิสิตนักศึกษาที่มีความสนใจทางการเมืองพอสมควร โดยเฉพาะผู้เรียนวิชา รัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ จะมีความสนใจมากกว่าผู้เรียนทางด้านวิทยาศาสตร์และวิชาเทคนิคอื่น ๆ สำหรับนักศึกษาส่วนใหญ่ไม่พอใจระบบการเมืองและการดำเนินงานของรัฐบาลตลอดจนไม่พอใจตัวผู้นำทางการเมือง

2.2.2 สถานการณ์การศึกษายังไม่มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยมของนักศึกษาใดเท่าที่ควร เพราะลักษณะของการศึกษาชั้นสูงของไทย ไม่ได้เป็นไปเพื่อสนับสนุนแนวความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ที่เป็นตัวของตัวเอง แต่กลับทำให้นักศึกษาเป็นผู้ตามที่ดี ระบบและวิธีการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีส่วนทำให้นักศึกษามีทัศนคติและค่านิยมที่ได้รับอิทธิพลจากการเรียนรูทางสังคม จากสถาบันต้นคน คือครอบครัว อันเป็นแบบดั้งเดิมคงอยู่ สังคมมหาวิทยาลัยยังเป็นสังคมที่มีการยอมรับอำนาจและการใช้อำนาจ เช่น การยอมรับให้เชิ้อฟัง ยำเกรงรุ่นพี่หรือผู้อยู่ชั้นสูงกว่า ทำให้บุคคลกลายเป็นผู้มีบุคลิกภาพแบบอำนาจนิยม อันขัดกับแนวความคิดแบบประชาธิปไตย

2.3 ทรรศนะ ปัจจุบันนี้¹ ศึกษาทัศนคติทางการเมืองที่เกิดจากการเรียนรู้ทางการเมืองหรือสังคมทางการเมือง (Political Socialization) ของนักเรียนโรงเรียนนายร้อย จปร. ตั้งแต่ปี 1 ถึง ปี 5 จำนวนรวม 400 คน โดยมีสมมติฐาน

¹ ทรรศนะ ปัจจุบันนี้, "การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย", 2519, หน้า 1-355.

3 ประการคือ การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยจปร. นั้นจะก่อให้เกิดทัศนคติทางการเมืองที่เป็นเผด็จการ นักเรียนนายร้อย จปร. ที่เรียนอยู่ชั้นสูงกว่าจะมีทัศนคติทางการเมืองที่เป็นเผด็จการมากกว่าผู้ที่เรียนอยู่ชั้นต่ำกว่า และประการสุดท้าย นักเรียนนายร้อย จปร. ที่มีบิดารับราชการทหารจะมีทัศนคติทางการเมือง เป็นเผด็จการมากกว่านักเรียนนายร้อย จปร. ที่มีบิดาประกอบอาชีพอื่น ผลการวิจัยปรากฏว่า

2.3.1 การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย จปร. จะไม่เกิดทัศนคติทางการเมืองที่เป็นเผด็จการอย่างเดี่ยว แต่จะเกิดทัศนคติทางการเมืองที่เป็นแบบประชาธิปไตย เหตุผลก็คือ ประเทศไทยกำลังมีการพัฒนาจึงมีการยอมรับเอาทัศนคติแบบตะวันตก คือ การเน้นให้มีการแสดงความคิดเห็นมาใช้ ทำให้เกิดมีทัศนคติทางการเมืองทั้งสองแบบผสมกัน

2.3.2 นักเรียนนายร้อย จปร. ทุกชั้นมีลักษณะความเป็นเผด็จการเท่ากันหมด แสดงว่าชั้นการศึกษาไม่ได้เพิ่มระดับทัศนคติที่เป็นเผด็จการแต่อย่างใด

2.3.3 อาชีพของบิดามีได้มีส่วนสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมืองแต่อย่างใด เพราะนักเรียนนายร้อย จปร. ที่มีบิดารับราชการทหารมิได้มีทัศนคติแบบเผด็จการมากกว่านักเรียนนายร้อย จปร. ที่มีบิดาประกอบอาชีพอื่น

2.4 บุญชาติ พรหมพล¹ ได้ทำการศึกษาทัศนคติทางการเมืองที่เกิดจากการเรียนรู้ทางการเมือง หรือ สังคมประภคิตทางการเมือง ของนักเรียนนายเรืออากาศไทย โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบเดียวกับของ ทรรชนี ปัจจุสานนท์ ราวตั้งสมมติฐานในการวิจัยด้วย ผลการวิจัยปรากฏว่า

2.4.1 นักเรียนนายเรืออากาศมีทัศนคติในทางการเมืองที่เป็นแบบอำนาจนิยมมากกว่าประชาธิปไตย เป็นกลุ่มที่ยอมรับอำนาจและนิยมการใช้อำนาจ แต่ในเวลาเดียวกันทัศนคติแบบประชาธิปไตยก็มีอยู่ในนักเรียนนายเรืออากาศเช่นเดียวกัน

¹ บุญชาติ พรหมพล, "การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรืออากาศไทย",

2.4.2 ความมากมายของทัศนคติแบบอำนาจนิยมของนักเรียนนายเรืออากาศมิได้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับชั้นเรียนหรือการประกอบอาชีพเป็นทหาร ของบิดามารดาแต่อย่างใด คือ ผู้ที่อยู่ในชั้นเรียนที่สูงกว่ามิได้มีทัศนคติแบบอำนาจนิยมมากกว่าผู้เรียนชั้นต่ำกว่า และผู้ที่มีบิดามารดาเป็นทหารก็มีทัศนคติแบบอำนาจนิยมมากกว่าผู้ที่มีบิดามารดาประกอบอาชีพอื่น ๆ

2.4.3 ลักษณะอำนาจนิยมของนักเรียนนายเรืออากาศมีผลมาจากสิ่งแวดล้อมหลายอย่าง เช่น ระบบราชการทหาร การเรียนการสอนภายในโรงเรียน ระบบการศึกษาของโรงเรียนนายเรืออากาศที่เป็นอำนาจนิยม เป็นต้น ตัวแทน (Agents) เหล่านี้ทำให้เกิดความเคยชินกับระบบการใช้อำนาจ การยอมรับอำนาจและก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่สอดคล้องกับการปกครองในระบบประชาธิปไตย

2.4.4 การเปลี่ยนแปลงลักษณะอำนาจนิยมของนักเรียนนายเรืออากาศต้องอาศัยกระบวนการสังคมปรกิตทางการเมือง เพื่อสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่ให้เด็กเรียน โดยเฉพาะการปรับปรุง ตัวแทน ที่มีอิทธิพลต่อลักษณะอำนาจนิยมของนักเรียนนายเรืออากาศ เช่น ระบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย

2.5 กิตติ อมตชีวิน¹ ได้ทำการศึกษาค้นคว้าการเรียนรูทาง การเมืองในลัทธิประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยการใช้กลุ่มทดลอง จุดมุ่งหมายในการศึกษา ต้องการทราบ การเรียนรู้ความรูและการ เรียนรู้ค่านัทัศนคติทางการเมืองในลัทธิประชาธิปไตย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก. (กลุ่มทดลอง) จำนวน 25 คน สอนควยบทเรียนลัทธิประชาธิปไตยและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ค. (กลุ่มควบคุม) จำนวน 25 คน ซึ่งมีการเรียนการสอนค่านักติ ของโรงเรียนวัดสุทธิสะอาด แขวงสามวาตะวันออก เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2520-2521 การวิจัยใช้แบบสอบถามและแบบทดสอบวัดความรู้

¹กิตติ อมตชีวิน, "การเรียนรูทาง การเมืองโรลัทธิประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษา: ศึกษาทดลองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดสุทธิสะอาด", (วิทยานิพนธ์ ปริญญาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522).

เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลวัดความรู้และทัศนคติทางการเมืองก่อนและหลังการสอนทดลองนำคะแนนมาวิเคราะห์หาผลการวิจัยพบว่า

2.5.1 ความรู้เดิมเกี่ยวกับลัทธิประชาธิปไตยของนักเรียนในกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ก่อนการสอนทดลองไม่แตกต่างกัน คือ เด็กนักเรียนทั้งสองกลุ่มมีความรู้เดิมเกี่ยวกับลัทธิประชาธิปไตยพอ ๆ กัน

2.5.2 ทัศนคติทางการเมืองของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองก่อนการสอน ทดลองไม่แตกต่างกัน คือ เด็กนักเรียนทั้งสองกลุ่มมีทัศนคติทางการเมือง เป็นแบบประชาธิปไตยพอ ๆ กัน

2.5.3 ความรู้ในลัทธิประชาธิปไตยของนักเรียนในกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง หลังการสอนทดลอง แตกต่างกัน คือ เด็กในกลุ่มทดลองมีความรู้ในลัทธิประชาธิปไตยเพิ่มมากกว่ากลุ่มควบคุม

2.5.4 ทัศนคติทางการเมืองของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการสอนทดลองไม่แตกต่างกัน คือ เด็กนักเรียนทั้งสองกลุ่มมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยพอ ๆ กัน

2.5.5 ผลการเรียนรู้ด้านความรู้ลัทธิประชาธิปไตยของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกัน คือ เด็กนักเรียนในกลุ่มทดลอง มีผลการเรียนรู้ลัทธิประชาธิปไตยมากกว่ากลุ่มควบคุม หลังการสอนครบตามโครงการแล้ว

2.5.6 ผลการเรียนรู้ทัศนคติแบบประชาธิปไตยของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ เด็กนักเรียนในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีผลการเรียนรู้ทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยพอ ๆ กัน หลังการสอนครบตามโครงการแล้ว

2.5.7 สรุป แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนระดับประถมศึกษาสามารถถ่ายทอดการเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรงได้ โดยเฉพาะการเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ลัทธิประชาธิปไตย ส่วนการเรียนรู้ทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น พบว่า ตามโครงการนี้ ไม่สามารถเปลี่ยนทัศนคติทางการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยเพิ่มขึ้นได้

2.6 Susan Gluck Mezey¹ ได้ทำการศึกษาเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์การเรียนรู้การเมืองของบุคคลโดยทางอ้อม (Non political) ของกระบวนการสังคมนิยม คือ จากครอบครัว โรงเรียนและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ กับทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มตัวอย่างที่สุ่มจากนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทุกคณะ โดยสุ่มตามขนาดความมากน้อยของจำนวนนักศึกษาแต่ละคณะ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ดัดแปลงมาจากแบบสอบถามของ Almond และ Verba โดยปรับให้เข้ากับลักษณะเฉพาะของประสบการณ์ทางสังคมและการเมืองของนักศึกษาไทย

ผลการวิจัยพบว่า

2.6.1 การแสดงออกทางการเมืองและความเชื่อทางการเมือง มิได้เป็นผลโดยตรงมาจากประสบการณ์ในขั้นพื้นฐาน (Primary Experiences) ของบุคคลเสมอไป แต่อาจเป็นผลจากอิทธิพลอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงต่อไประหว่างชีวิต เมื่อบุคคลประกอบอาชีพการงานแล้วก็เป็นได้

2.6.2 การเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางอ้อม ซึ่งเกิดขึ้นจากประสบการณ์ขั้นพื้นฐานของบุคคล เช่น จากครอบครัว จากโรงเรียน เป็นต้น จะคอยความสำคัญลงเมื่อบุคคลมีประสบการณ์การเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรง นั่นก็คือ การมีความเชื่อมั่นในบทบาทของตนเองต่อการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์ทางการศึกษาที่สูงขึ้น หรือจากเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดทางการเมือง ซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตของบุคคล

¹Susan Gluck Mezey, "Political Socialization and Participation Among University Students in Thailand", 1975., pp. 499-509.

↑
๑๒๒๕

๑๒๒๕

2.6.3 อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางอ้อมในกระบวนการสังคม ประกิติ ซึ่งขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานทางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละสังคม นั้น ไม่อาจใช้อธิบายแนวโน้มเกี่ยวกับโลกทัศน์และพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลได้มากนักในสภาพสังคมปัจจุบันนี้ ทั้งในสังคมที่พัฒนาแล้วและสังคมที่กำลังพัฒนา ความเปลี่ยนแปลงหรือความวุ่นวายในระบบการเมือง อาจจะนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงในการตอบสนองทางการเมืองของบุคคลบางกลุ่มโดยเฉพาะ ผู้มีการศึกษาสูง แม้แต่ในสังคมที่ยึดถือจารีตประเพณี ก็ยังอาจมีการกระทำการต่อต้านสภาพทางการเมือง เช่นนั้นได้ แนวความคิดนี้อาจใช้อธิบายเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม 2516 ของประเทศไทยได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย